דער יוד

DER JUDE

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברה „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:

אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען

האלביאהריג —.6 „

פירטעליאהריג —.3 „

דייטשלאנד —.10 מארק.

ארץ ישראל —.12 פראנק.

אנדערע לענדער —.15 „

אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):

פיר יעדער קליינע שורה פעטיט

20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:

גאנץ יאהרליך —.5 רובל.

האלב יאהרליך —.3 „

פיערטעל יאהרליך 1.50 „

מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:

ביים אבאנירען — 2 רובל

דען 1טען אפריל — 2 „

דע 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ.— 30 העללער.

ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ.

קראקויא, אלול תרס"א. נומר 34 Krakau, 22 August 1901.

אינהאלט.

א) דער ציוניזם. מאקס נארדוי.

ב) פאליטישע איבערזיכט. י. ל.

ג) די געשיכטע פון דער יודישער בעפרייאונג אין פראנקרייך. פאביוס שאך.

ד) יודישער דלות אין אדעס V. מענדל לעווין.

ה) יודישע שטעדט און שטעדטליך. אמת.

ו) צייטונגען פון דער וואך.

ז) די יודישע וועלט.

ח) אלגעמיינע וועלט-נייעס.

ט) דער בעטלער. געדיכט. אברהם רייזען.

י) גדליה סופר. סקיצע. יהודה שטיינבערג.

יא) אין בויבעריק. פעלעטאן. שלום עליכם.

יב) געזונד קען מען ווערען אין דער היים אויך. צווייטעס פעלעטאן. ד"ר ג. ל.

ה. תרס"א — וואכען־קאלענדער (לוח) — 1901

די טעג פון חודש	די טעג פון וואך	שערפיען־אויגוסט		נייער ס. אויגוסט	אלט. ס. אויגוסט
י'	זונטאג			25	12
י"א	מאנטאג			26	13
י"ב	דינסטאג			27	14
י"ג	מיטוואך			28	15
י"ד	דאנערס.			29	16
ט"ו	פרייטאג			30	17
ט"ז	שבת	פרשת כי תצא.		31	18

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
י	ה. ת"כ	פערברענט עקדה"ש פיעל אנוסים אין ליסאבאן.
יא	ה. קנ"ט	איבער א מלשינות זענען פיעל יודען אין פראג גענומען געווארען אין תפיסה.
יב	ה. ק"ב	געשטארבען אין טאלעדא ר' שמעון בן הרא"ש.
יג	ה. ת"ז	געהרג'ט עקדה"ש יצחק דע קאסטרו אין ליסאבאן.
יד	ה. תל"א	האבען די פערטריבענע יודען פון אונגארן בעקומען ערלויבניש צום צוריקקעהרען.
„	ה תצ"ו	פערברענט 4 מענער און 8 פרויען אנוסים אין ליסאבאן.
טו	ה. רמ"ו	פערברענט עקדה"ש 25 אנוסים אין ליסאבאן.
טז	„ „	„ 2 אנוסים געוועזענע גלחים אין טאלעדא.
„	ה.תרט"ו	געשטארבען דער יודישער געלעהרטער יצחק שמואל רגיו (יש"ר) אין גערץ.

צו אבאנירען:

אין קראקא:

Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 16.

אין ווארשא:

Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין לאנדאן:

R. Mazin, Bookseller 100 Old Montague Str. London, E.

אין אמעריקא:

R. Kantorowitz, 4 Rutger Str. New-York

דער „יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער: 1920 a Nachtrag VII.

פערלאג „בילדונג“

גוט ארויס א סעריע פון 24 ביכער: נאטורוויסענשאפט-ליכע און בעלעטריסטישע.

אבאנאמענטס-פרייז פיר אלע 24 ביכער 4 ר' מיט פארטא

דער פרייז קען איינגעצאהלט ווערען אין 4 ראטעס: ביי'ן אבאניר עי — 1 רובל, ביי'ן פיערטען ביכעל — 1 רובעל, ביי'ן 7-טען ביכעל רוב. ביי'ן צעהנטען ביכעל — דעם לעצטען פיערטען רובעל.

ניט פיר אבאנענטען וועט קאסטען יעדעס איינצענע ביכעל פון 25 ביז 30 קאפ. אהן פארטא.

אגענטען און בוכהענדלער בעקומען ראבאט

עס איז פערטיג פון דרוק און ווערט צושיקט די אבאנענטען:

1) דער ווידע „צייט“ אדער די ענטוויקלונג פון דער וועלט, פון דער ערד און פון אליך וואס עס לעבט אויף דער ערד, נאך רובאקין.

עס דרוקען זיך און וועלען צושיקט ווערען די אבאנענטען, ווי עס וועט נור ארויס פון דרוק:

2) אברהם לינקאלן דער בעפרייער פון די שלקאווען. ביאגראפיע.
3) די פראנצויזען, זייער לעבען, זיטען, מנהגים א. ד. ג. נאך וואדאוואזאווא.
4) פיזישע געאגראפיע, נאך פראפעסאר גייקי.
5) א מעשה אהן איין עק, פון שלום-עליכם.
6) פאליטישע עקאנאמיע, נאך באגדאנאוו.
7) יום-כפור, און דראבקין (ערצעהלונגען) פון ד. פינסקי.
8) דייטשען, זייער לעבען, זיטען מנהגים, א. ד. ג. נאך וואדאוואזאווא.
9) א. רייזען ליעדער.

עס פערפערטיגט זיך צום דרוק און וועט ערשיינען ענדע זומער, א ליטערארישער פראספעקט „דאס ווארט“, וועלכער וועט זיין רייך אין פובליציסטישע, וויסענשאפטליכע, קריטישע און בעלעטריסטישע ארטיקלען. —

צום פראספעקט ווערען נאך אנגענומען אנאנסען.

אנמערקונג. די לעטע צייט וואקסט אלץ מעהר און מעהר די בעדערפנישען אין פאלקס-ביבליאטהעק, דאס עפענען אבער די זעלבע פארדערט געוויסע געניטקייט, וואס ניט יעדער גריגדער בעזיצט עס, — אליזא נעהמט זיך אונטער דער פערלאג „בילדונג“, וועלכער שטרעבט צו פערשפרייטען וויסענשאפט צווישען פאלק, אנצוווייזען אלערליי מיטלען און עצות, וואס נור אנבעטריעפט צום גריגדען א ביבליאטעק, אויך ארויסצושיקען אלע ביכער, וועלכע יעדע פאלקס-ביבליאטעק דארף האבען. אויף אנטווארט — א מארקע.

אדרעס:

Книгоиздательство „Билдунгъ“, Бѣлостокъ.
Verlag „BILDUNG“ Bialystok.

האוצר

פתרון המלים שנמצאו במקרא ובמשנה וכו' ותרגומן לשפות רוסיא ואשכנז

מאת ש. י. פין (המנוח).

עם הערות (בסוף כל חלק) על השמות הנוגעים לחכמת הרפואה בכל ענפיה

מאת ד"ר ל. קאצענעלסאהן.

יצאו לאור

ונשלחו לכל החותמים

חוברות יט וכ'

ובזה כלתה החתימה לאלה אשר שלמו בעד עשרים חוברות 3 ר"כ.

הספר יוצא לאור במחברות א 4 באגען

מחיר כל מחברת 22 ק"פ ועם פארטא 24 ק'.

אולם לחותמים הוזל המחיר ע"פ התנאים

א) בתשלום למפרע עבור כל הספר — 8 רו"כ.
ב) " " " 20 חיב' — 3 "
ג) " " " 10 " 1,80 "

כתבת המו"ל: Издат. „Ахіасафъ“, Варшава.
Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

השלח

מכתב-עתי חדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.

המו"ל: חברת „אחיאסף“. העורך: אשר גינצברג.

שנה רביעית

יצאה לאור החוברת הששית

וזה תכן עניניה:

א) התלמוד (סקירה כללית, המשך)	תלמודי
ב) הטוב והרע (המשך.)	הלל ציטלין.
ג) נתן החכם.	א. ז. ראבינאוויטש.
ד) מדרך אל דרך (ספור)	מ. י. ברדיצבסקי.
ה) מן המיצר (שיר).	מ. מ. הורוויץ.
ו) הפלוסופיה הדתית (בקורת. המשך).	ד"ר ד. ניימרק.
ז) מן המערב (ו)	ד"ר ש ב.
ח) ספרותינו (ג).	יוסף קלוזנר.
ט) מכתבים מרוסיא (ד).	אבא.
י) השקפה כללית.	עברי.
יא) ילקוט קטן (לט).	אחד העם.

יב) ענינים שונים (מזמור שיר חנוכת הבית. אהרן קאמינקא. — החסידים וכת פראנק. דוד כהנא. — הערה, ישכר סאס).

יג) ידיעות ספרותיות.

מחיר החתימה לשנה: ברוסיה 6 רו"כ באוסטריה-הונגריה 16 קראנען באשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 15 פראנק.

לחצי שנה: חצי המחיר הנ"ל

לחותמים על „השלח“, „הדור“ ביחד יוזל המחיר בשני רו"כ, וישלמו לשנה 10 רו"כ, לחצי שנה 5 רו"כ, לרבע 2.50 רו"כ.

החוברת הזאת היא האחרונה לכרך ז' ונזכיר בזה את החותמים לחצי שנה, כי בחוברת זו נשלמה חתימתם ועליהם לחדשה, אם יאבו לקבל את „השלח“ גם מן 1 יולי והלאה.

כתבת השלח:

Издательство „АХІАСАФЪ“ Варшава.

יצא לאור ונשלח להחותמים

„הדור“ Nr. 32

וזה תכן עניניו:

משפטים אדבר.	אליהו חיים רהלין.
בארצות המערב. ל.	ש. ב"ד.
במכתבי-העתים.	D.
השקפה על דברי המדינות.	
מאורעות ומעשים.	
שרל בודליר.	ד"ר ישראל גאלדמאנן.
במרוקו. ב.	אלדש הגלילי.
מכתבי אחד הצעירים. ג-ד.	הלל צייטלין.
עלים נובלים (ציור).	ניסן טורב.

תנאי החתימה: באוסטריה-אונגריה: לשנה 14 קראנען לחצי שנה 7 קראנען, לרבע שנה 3,50 קראנען. ברוסיה: לשנה 6 רו"כ, לחצי שנה 3 רו"כ, לרבע שנה 1,50. באשכנז לשנה 12 מארק, באנגליה לשנה 12 שילינג. בשאר ארצות לשנה 17 פרנק. בארץ ישראל לשנה 15 פראנק.

להחותמים על „הדור“ ו„השלח“ ביחד, יוזל המחיר בשני ר"כ

והיה המחיר: לשנה 10 ר', לחצי שנה 5 לרבע שנה 2,50.

Издательство „АХІАСАФЪ“, Варшава.

III. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 34

אבאנאמענטס פרייז יאַהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 "
פירטעליאהריג —.3 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאַהרלין —.5 רוביל.
האלב-יאָהרלין —.3 רוביל.
פירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
רען 1טען אפריל — 2 "
רען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

קראַקויא, אלול תרס"א. נומר 34. Krakau, 22 August 1901.

דער ציוניזם.

פון מאקס נארדוי.

III.

דער נייער אָדער דער פּאָליטישער ציוניזם האט געהאט פֿעריינ־צעלטע פֿאָרגעננגער שוין אין מיטען פֿון דעם נײַנצעהנטען יאַהרהונדערט. א דייטשער יוד, וואָס האט ניט געהאט אפילו דעם מוטה אונטערצו־שרייבען זיין נאמען אויף דעם פֿאָרדערבלאַט פֿון זיין בוך, איז אַרויס־געטרעטען אין מיטען פֿון די 40־ער יאָהרען מיט דעם פלאַן אָבצו־קויפֿען און צו בעזעצען ארץ ישראל. איינגע שרייענדיגע און בייזע קריטיקען אין די דאַמאָלדיגע יודישע צייטונגען, וואָס זענען געשטאַנען אין גאנצען אונטער דער פֿאָהן פֿון רעפֿאָרמען און אַסימילאַציע, זענען געווען דער איינציגער ענטפֿער אויף דעם פֿאָרשלאַג. מעהר האט צו־געצוינגען צו זיך דאָס נביא־אישע בוך פֿון משה העס „רוס און ירושלים", וואָס איז ערשינען אין די 60־ער יאָהרען און וואָס איז צום ערשטען מאָל אַרויסגעטרעטען פֿאַר דעם יודישען נאַציאָנאַליזם אין יענער צייט, ווען אין דער לופֿטען האבען זיך געטראָגען די אידעען פֿון פֿרייהייט און ברידערליכקייט. העס' בוך האָט אַרויסגערופֿען א גאַנצען שטורם פֿון כעס אין די דייטשע יודען, וואָס האָבען דאן געשפּרונגען פֿון שמחה פֿון די אָקערשט געקראָגענע גלייכע רעכטע, — לכל הפחות די פון זיי, וואָס האָבען זיך די מיה געגעבען איבערצולייענען דאָס בוך. ווער אָבער פֿון די יודישע נביאים האָט ניט אַרויסגערופֿען געגען זיך די שנאה פון זיין פֿאָלק?

דורך די געשעהנישען איז מזרח־אייראָפּא אין אָנהויב פֿון די 80־ער יאָהרען זענען די יודען גראָב אויפֿגעוועקט געוואָרען פֿון זייער לאַנגען שלאָף און זענען געקומען צום בעוואוסטזיין. אַ רוסישער יוד, דאָקטאָר פינסקער האָט אויפֿגעשריבען דאַן אַ בראָשיורע „זעלבסט־בעפֿרייאונג", וועלכע איז געווען דאָס פֿאָרשפּיעל פֿאַר דעם איצטיגען ציוניזם און וועלכע האָט געבראַכט אַלע זיינע ערקלערונגען און בע־גרינדונגען, גאָר נאָך אָהן זייער גאַנצען צוזאַמענהאַנג. אין דער בראָ־שיורע זענען שוין געווען אויפֿגעשטעלט די עיקר געדאַנקען: די יודען זענען ניט נור אַ כתה, וואָס ווערט צוזאַמענגעהאַלטען דורך איהר אמונה, נאָר זיי זענען אַ פֿאָלק; זיי ווילען ווידער לעבען אין אַ אייגענעם לאַנד, ווי איין פֿעריינינטעס פֿאָלק; זייער אויפֿלעבונג דאַרף צוגלייך זיין ווירטשאַפֿטליך, קערפּערליך, גייסטיג און זיטליך.

די יודישע יוגענד פֿון די רוסישע אוניווערזיטעטען און גימנאַ־זיעס איז געווען פֿול התלהבות פֿון פינסקערס געדאַנקען. מען האט אָנ־געהויבען צו מאַכען יודיש־נאַציאָנאַלע פֿעריינען. איינגע סטודענטען, וואָס האָבען זיך געלערנט אין אויסלענדישע אוניווערזיטעטען, זענען געווארען אין זייערע נייע ערטער די פֿערברייטער פֿון פינסקערס אידעען און זיי האָבען געפונען דאָס מיטגעפֿיהל אין דער יודישער יוגענד, דער־הויפט אין וויען. אנדערע האָבען זיך אַנשטאַט דעם ווארט גענומען צו דער אַרבייט, אַנשטאַט דער דרשה — צו זיין אַ מוסטער פֿאַר אַנ־דערע, און זיי האָבען אַוועקגעווארפען די שולען, אַוועקגעפֿאַהרען קיין ארץ־ישראל, צו ווערען דארטען פויערים, יודישע ערדאַרבייטער אין דעם היסטאריש יודישען לאַנד. אונטער דעם איינפלוס פֿון דעם אידאליזם פֿון דער דאזיגער בעגייסטערטער יוגענד, האָבען אויך רוהיגערע יודען ווי אין רוסלאַנד אַזוי אויך אין דייטשלאַנד אָנגעהויבען צו מאַכען חברות, כדי פון דערוויטענס צו שטיצען די קאלאָניעס פֿון די ערשטע יודישע ערד־אַרבייטער אין ארץ־ישראל. אבער מען האָט געאַרבעט אָהן אַ פֿעסטען פלאַן און אָהן אַ קלאָרען חשבון איבער די ציעלען און מיטלען. די חברות האָבען אַליין ניט געוואוסט, אַז זיי פֿיהלען און אַרבייטען אין ציוניסטישען גייסט. זיי האָבען ניט געזעהן דעם צוזאַמענהאַנג צווישען דער יודישער קאלאָניזאַציאָן אין ארץ ישראל און צווישען דער צוקונפֿט פֿון דעם גאַנצען יודישען פֿאָלק. עס איז געווען ביי זיי אַ אונבעוואוסטעס ער־וואַכען, אין וועלכען עס זענען געלעגען אַלערליי פֿערבארגענע געפֿיהלען—פֿרומקייט, אַ ריהרעוודיגער התלהבות פאַר די אַלטע אויסגעגראבענע פער־גאַנגענהייט, רחמנות און יחוס־שטאָלץ. מיט איין ווארט, אַלע זענען גע־ווען צוגעגרייט, אין דער לופט האָט זיך געפיהלט די שטימונג, דאָס יודענטהום איז געוואַ־ען צייטיג און מסוגל צו אַ נייער בעוועגונג.

ווי אין גלייכע היסטארישע פֿעלען אַזוי איז אויך איצט געקומען דער מענש, וועלכען איז בעשערט געוואָרען קלאָר אויפֿצונעהמען דעם געדאַנק, וואָס איז געווען ניט קלאַר און ווי אַריבערגעצויגען מיט אַ טומאַן ביי פֿיעלען, און הויך אַרויסצוזאָגען דאָס וואָרט, אויף וועלכעס מען האָט געוואַרט. דער מענש איז געווען דר. טהעאָדאָר הערצל. אין הערבסט 1896 האט ער אַרויסגעגעבען אַ קליין ביכיל „די יודישע מלוכה", וועלכעס האָט צום ערשטען מאָל קלאָר אַרויסגעזאָגט, דאָס די יודען זענען אַ פֿאָלק, דאָס זיי פֿאָדערען פֿאַר זיך אַלע רעכטע פון אַ פֿאָלק און דאָס זיי ווילען בע־

זעצען א לאנד, אין וועלכען זיי וואלטען געקאנט פיהרען א פרייעס און פולעס לעבען פון א זעלבסטשטענדיגען פאלק.

„די יודישע מלוכה" איז געווארען דער אנהויב, פון וואנען עס איז ארויס דער פאליטישער ציוניזם. זיין אנהויב' אבער ניט זיין פראגראם. הערצלס בוך איז די ארבייט פון א איינצעלנעם מע"שען, וועלכער רעדט נור אין זיין אייגענעם נאמען. פיעל איינצעלהייטען פון דעם בוך האבען נור א ליטערארישען ווערט. עס איז ניט גרינג אומעטום אין בוך אב־צוטהיילען די מיושב'דיגע געדאנקען פון א פאליטיקער פון די פאנטאזיעס און חלומות פון א דיכטער, וואס לאזט זיך אריין אין נביאות. דאס איינענטליכע פראגראם האט געדארפט זיין די ארבייט פון א גרויסען כלל, און די דאזיגע ארבייט, האטש זי איז אויפגעבויט אויף הערצלס בוך און בעלעבט פון זיין גייסט, האט דאך ארויסגעווארפען אלע פאנ־טאסטישע איינצעלהייטען און איז געשטעלט נור אויף די יסודות פוןווירקליכען לעבען.

הערצלס בוך איז גלייך אומעטום בעגריסט געווארען ווי א בער־פרייאונגסארבייט פון צעהנדליגער טויזענדער מענשען און דערהויפט פון דער יוגענד. עס האט ניט געדארפט בלייבען בלויז א געדרוקטעס פאפיר נאר עס האט געדארפט אומגעמאכט ווערען צו א פראקטישען בנין! אומעטום זענען ענטשטאנען נייע פעריינען, וועלכע האבען זיך געשטעלט פאר זייער ציעל ניט די פאמעליכדיגע, בעשיידענע קאלאניזירונג פון יודען וואס ווילען זיך אריינגנב'נען אין ארץ־ישראל, נאר זייער צוועק איז גע־ווען גרייט צו מאכען דאס פאלק צו א גרויסער קאלאניזאציאן אין ארץ ישראל דורך א קאנטראקט מיט דער טערקישער רעגירונג, וואס זאל זיין גאראנטירט פון די גרויסע אייראפעאישע מלוכות און וואס זאל געבען די קאלאניסטען איין אייגענע פערוואלטונג.

דער פאליטישער ציוניזם געהט ארויס פון דעם געדאנק, אז די יודען זענען א פאלק. דאס נעמליך לייקענען אב די יודען — אסימילאנ־טען. הערצל איז געקומען צום געדאנק, אז פ־יהער פון אלץ דארף מען ארויסטרעטען אפען פאר דער גאנצער וועלט צו ווייזען אזוי איהר אזוי דעם גאנצען יודישען פאלק, אז די יודען לעבען ווי א נאציאן. צוליעב דעם האט ער צוזאמענגערופען דעם ערשטען ציוניסטען־קאנגרעס, וועל־כער איז צוזאמענגעקומען, ניט קוקענדיג אויף די שטערונגען פון די פיינד, אין באזעל ענדע אוגוסט 1897 אין דער צאהל פון 204 דעלעגאטען, וואס זענען אויסגעקליבען געווארען פון די ציוניסטיש געזינטע יודען פון דער גאנצער וועלט.

אפען פאר דער גאנצער וועלט האט דער ציוניסטישער קאנגרעס ערקלערט, אז די יודען זענען א פאלק און דאס זיי ווילען ניט זיך צו־שמעלצען צווישען אנדערע פעלקער. ער האט געגעבען די היילינע הבטחה צו ארבייטען פאר די יודישע מאסע, וואס לעבט אהן רעכט, אונטער־דריקט פון ארימקייט און עלענד. זיין וואונש האט דער קאנגרעס אויס־געדריקט אין זיין פראגראם, וואס איז אנגענומען געווארען איינשטימיג און מיט גרויסער התלהבות פון דער גאנצער פערזאמלונג. דאס פראגראם:

דער צוועק פון דעם ציוניזם איז צו שאפען פאר דאס יודישע פאלק א היים אין ארץ ישראל, וואס זאל זיין געזיכערט דורך דאס עפענטליכע רעכט. צו דערגרייכען דעם דאזיגען צוועק שטעלט אויף דער קאנגרעס פאלגענדע מיטלען:

פעלעטאן.

אין בויבעריק.

אויף א דאטשע.

(בילדער, טיפען, בעגעגענישען, צרות און פערגעניגען).

פון

שלום־עליכם.

יא.

[ראזניך גאלאנטערייניך טאוואראוו*). — א קאלטע באד. — דעם רעסטאפאלירס ווייביל'ס מאן מאכט א פשרה].

— ראזניך גאלאנטערייניך טאווארוו! — הער איך עמיצער שרייט מיר גלייך אין אויהער אריין — מי — לא ווערעוויאלעט! וייף גוטע! אפשר דארפט איהר גוטע זייף?

— זייף? וואסער זייף? — רוף איך מיך אן דערשראקען, זעץ מיך אויף אויפ'ן געלעגער און רייב דורך די אויגען און דערזעה פאר זיך א שווארץ הינטיש פניב'ל מיט א פעררויסען נעזיל.

— וואסערע איהר ווילט — מאכט צו מיר דאס שווארצע פנים'ל — ווערע וויאלעט, בראקאר, פאולס, אדער גאר — פאטשולי? גוטע שמעקענ־דיגע? קלויבט אייך אויס, קויפט, וואלוועל!

— ווער איז דא? וואס איז דא? גוואלד! גוואלד! — חאפט זיך אויף מיין ווייב מיט א געשריי און דערזעהט דאס שווארצע פנים'ל אין פענסטער, פאלט זי חלשות.

גאט איז מיט מיר! זאג איך צו איהר און מינטער זי — ס'איז גאר ניט, ס'איז נאר ניט! ס'איז א גאלאנטערייטשיק!

— מאדאם! — רופט זיך אן דער גאלאנטערייטשיק צו מיין ווייב מיט א געלעכטעריל — וואס האט איהר זיך אזוי דערשראקען פאר מיר? איך בין דען מיט הערנער?

— ווי אזוי קרוכט דאס א יוד — זאג איך צו איהם — אין א פרעמדען פענסטער בשעת יענער שלאפט?

— אז מע זיצט אויף א דאטשע — מאכט ער — בעדארף מען אויפשטעהען פריה.

— אפשר — זאג איך — זענען מיר ניט געשלאפען א גאנצע נאכט?

— וואס דען האט איהר געטהון?

— ס'איז ניט אייער טאטענס עסק! — זאג איך — געהט אייך נעזונדערהייד!

— אז איך וועל דארפען געהן — מאכט ער — וועל איך מיך ביי אייך ניט אנפרעגען. גאנצע פריצים! קומען צופאהרען קיין בויבעריק, צו־ליינען זיך ווי ביי'ם טאטען אין ווייגארטען! ניט גענוג וואס מע ברייננט זיי צוטראגען אין שטוב אריין אלדעס בייז זענען זיי נאך ניט צופריעדען!

— איהר זענט — זאנ איך — א גרויסער נאחאל!

— נאחאל? — מאכט ער מיט א שמייכעלי — וואס הייסט דאס נאחאל? וואס איז דער טייטש נאחאל? איך זעה איהר זענט א בייזער יוד. מאדאם ניט עפים צו לייזען! קויפט אייך, מאדאם א שפילקע אין אנטיק מע טראגט היינט פון אונטען.....

איך קאן שוין מעהר ניט איבערטראגען, איך חאפ דעם קרוג מיט וואסער און גים איהם אוים אויפ'ן קאפ; מאכט ער א גוואלד, א געשריי, לויפען זיך צונויף אלע שכנים מיט אלע שכנות מיט אלע דינסטען און עס ווערט א יריד מיט א געפולדער. דער עולם גיט מיר אנצוהערעניש, אז ניט אזוי בעדארף מען זיך בעגעהן מיט א יודען איין ארעמאן.

— ממה נפשך — זאגען זיי — איהר ווילט ניט קויפען, קויפט ניט; אבער נעמען בעליידיגען איין ארימען גאלאנטערייטשיק אומזיסט —

---

*) כל מיני גאלאנטעריי סחורה.

1. די צוועקמעסיגע ארבייט צו בעזעצען אין ארץ ישראל ערד־ארבייטער, האנדווערקער און פאבריקארבייטער.

2. די פעראייניגונג פון אלע יודען דורך פערשידענע ארגאניזאציאנען (פערבינדונגען) לויט די געזעצען פון לאנד.

3. דאס פערשטארקען אין די יודען דאס זעלבסט־געפיהל און דאס פאלקסבעוואוסטזיין.

4. די ארבייט, כדי צו דערגרייכען ביי די רעגירונגען זייער הסכם, וואס איז נייטהיג פאר די דורכפיהרונג פון די ציוניסטישע צוועקען.

(ענדע קומט).

פאליטישע איבערזיכט.

קריספים טויט.— זיין לעבען.— איטאליענס פעראייניגונג.— דער סכסוך צווישען טערקיי און פראנקרייך.— די מלחמה אין אפריקא.

קריספי, איינער פון די עלטעסטע און גרעסטע איטאליענישע פאליטיקער, איז, נאך א לאנגער קראנקהייט, איצט געשטארבען אין נעאפאל, 82 יאהר אלט. מיט איהם געהט אריין אין קבר א שטיק אלטע פערגאנגענהייט פון דער איטאליענישער געשיכטע, דען פון זיינע יונגע יאהרען אן האט ער טהייל גענומען אין פאליטישען לעבען פון זיין פאלק. פריהער ווי א געפעהרליכער און גערודפ'טער רעוואלוציאנער און שפעטער ווי דער פרעזידענט פון דעם איטאליענישען מיניסטעריום. קריספי האט געהאט א פעסטען כאראקטער און א שטארקען ווילען, וועלכע האבען איהם געטריבען צו קלאר אויפגעשטעלטע ציעלען, וואס זענען תמיד געשטאנען פאר איהם פעסט און אונפערענדערליך. דער צוועק איז פאר איהם תמיד געבליבען פעסט און ריין, אבער ניט די מיטלען. ער האט געהערט צו דערזעלבער שול ווי ביסמארק, וועלכער האט פיינד געהאט פיעל איבערצוקלויבען אין די מיטלען און וועגען.

זיין יוגענד געהערט אין יענע יאהרען, ווען איטאליען איז געווען צוריסען אויף פיעל איינצעלנע מלוכות. דער צפון פון לאנד האט געהערט עסטרייך, אין מיטען זענען געלעגען די מדינות פון דעם פאבסט, וועלכער האט צוריק איינגעפיהרט די אלטע אינקוויזיציע, און ארום זענען געלעגען קליינע זעלבסטשטענדיגע מדינות, טאסקאן, מאדענא, פארם, דאס קעניגטהום נעאפאל און דאס סארדינישע קעניגטהום. די פרייע און געבילדעטע יוגענד האט געחלומט וועגען דער פעראייניגונג פון אלע איטאליענישע מלוכות אין איין לאנד, אבער געגען די פעראייניגונג איז געווען דאס שטארקע עסטרייך, וואס האט געהערשט איבער א גרויסען טהייל פון איטאליען, וועלכען זי האט מיט גוטען ניט געקענט ארויסגעבען; געגען די פעראייניגונג זענען געווען די הערשער פון די קליינע כלומרשט זעלבסטשטענדיגע איטאליענישע מלוכות, וועלכע האבען זיך ניט געקאנט אבזאגען פון זייערע טראנען און וועלכע זענען געווען אויך צו שוואך צו פיהרען א מלחמה מיט עסטרייך; געגען די פעראייניגונג איז געווען דער פאבסט, וואס האט ניט געוואלט ארויסלאזען די הערשאפט פון זיינע הענד; געגען די פעראייניגונג זענען ענדליך אויך געווען די גרויסע אייראפעאישע מלוכות, וועלכע האבען מיט זייער הילף אויפגעהאלטען די אלטע ארדנונג אין איטאליען.

די אנהענגער פון דער איטאליענישער נאציאנאלער בעוועגונג האבען אבער ניט געקוקט אויף די גרויסע מכשולים און זיך געסטארעט צו וועקען אומעטום דעם געדאנקען פון נאציאנאלער פרייהייט און נאציאנאלער פעראייניגונג, און אזוי ווי זיי זענען ארויסגעטרעטען

אומנישט, אבגיסען איהם מיט א פאמעניצע — פע, דאס טהוט ניט קיין לייטישער מענש.....

דערהערט אזעלכע דבורים רופט זיך אן דער גאלאנטערייסטשיק, אז ער געהט גלייך צום אוראדניק און געגוג; לאז דער אוראדניק טהון וואס ער וויל זיך...

מישט זיך אריין דעם רעסטאפעלירס ווייבילם מאן און מאכט צווישען אונז א פשרה, אז איך זאל ביי'ם גאלאנטערייסטשיק בעטען מחלה און טאקי עפיס קויפען אויך ביי איהם, געבען צולייזען.

— ס'איז א יושר — זאגט דעם רעסטאפעליר ווייבילם מאן — ס'איז א גרויסער יושר! געבען צו לייזען א יודען, הערט איהר איז א סך מעהר מצוה ווי עסען אהן א היטיל...

— א יושר! א יושר! העלפט אונטער דער גאנצער עולם.

— טאמיר וועסט דו זיך דערוועגען — זאגט צו מיר מיין ווייב — עפיס קויפען ביי דעם יודען אויף צוויי גראשען, וועט זיך טהון חשך!

נו, זאגט שוין איהר, וועמען זאל איך פאלגען?......

יב.

[דער בויבעריקער וואלד אין דער פריה. — יודען און ווייבער פון דער „סענאטאריע". — מע לאזט נישט שפייזען און מע געהט אויס נאך אביסיל בארשטש. —]

דער בויבעריקער וואלד אין דער פריה ווען די וועלט שלאפט נאך, איז באמת א פערגנוגען. ער זעהט אויס ווי א חתן, א שיינער, א ריינער, איין אויסגעצוואגענער און איין אויסגעפוצטער. מע זעהט נישט די ברואים מיט די נפשות, וואס דרעהען זיך דא ארום דעם גאנצען טאג. מע הערט נור א פישטשען און פייפען פון טויזענדער קליינע בעשעפענישליך, וואס זינגען, זשומען און טערעלייקען, שפרינגען פון איין צווייגיל אויפ'ן אנדערען, פליהען פון איין בוים אויפ'ן אנדערען, טיקען זיך און באדען זיך אין די טראפענס טוי, וואס הייגנען נאך אויף די בלעטער און בלישטשען אויף דער ליכטיגער ווארעמער זון ווי ברילאנטען. פלוצים ווערט א געשריי צווישען א גאנצע טעטשקע פייגעליך, א געשלעגעריי מיט א קווישעריי — סכנות נפשות! וואס איז די מעשה? מע האט זיך צואמפערט איבער א ווערעמיל. איין פייגעלי האט געפונען א ווערעמיל און האט זיך פערקליבען אין דער זייט אויף א צווייגעלי, געדרעהט דאס קעפעלי אויף אלע זייטען, זיך געוואלט מאכען איין אנבייסען, האט דערזעהען דאס אנדערע פייגעלי און איז צוגעשפרונגען:

— ציף־ציף — וואו האסט דו דערטאפט אזוי פריה א ווערעמיל?

— ציף־ציף — וואו איך האב דערטאפט אבי איך האב שוין דערטאפט.

— ציף־ציף־ציף — געב מיר אויך א פיצעלי!

— ציף־ציף־ציף — נעה, זוך, נישטער, געפין, חאפ, וועסט דו האבען!...

— ציף־ציף־ציף־ציף, קומט אהער וועט איהר עפיס זעהען! — צושרייט זיך דאס אנדערע פייגעלי צו די איבעריגע פייגעליך און ציהט אויס דאס קעפעלי.

— ציף־ציף־ציף וואס טהוט זיך דא? פרעגען די איבעריגע פייגעליך וואס פליהען זיך צונויף אויף דעם געשריי.

— ציף־ציף־ציף — א ווערעמיל! — שרייט דאס אנדערע פייגעלי.

— ציף־ציף־ציף! — ציף־ציף־ציף! א ווערעמיל! א ווערעמיל! שרייען אלע מיט אמאל.

און עטליכע מיט אמאל בעפאלען דאס פייגעלי וואס מיט'ן ווערעמיל, און אנדערע שטעלען זיך איין פאר'ן פייגעלי וואס מיט'ן ווערעמיל, און דאס פייגעלי לאזט ארויס דאס ווערעמיל, פליהט אינטער א ווילד פרעמד פייגעלי און חאפט דאס אונטער און פליהט אוועק, און דאס ארימע פייגעלי בלייבט נעבאך שטעהן בעטריבט, לאזט אראב די פליגעליך. בלאזט זיך אן, ציטערט און פלאטערט. קע־קע־קע! שארפט זיך אויס דאס פיסקעלי ביי א צווייגעלי הין און צוריק עטליכע מאל, הויבט אויף די פליגעליך און — פררררר! — לאזט זיך זוכען איין אנדער מין שפייז, אבי איבערחאפען עפיס אויפ'ן ניכטערען הארצען.

נעגען די רעגירונגען, האט מען זיי אומעטום גערודפ'ט ווי געפעהרליכע און שעדליכע מענשען. פיעל פון זיי האבען געענדיגט מיט דעם טויט אויף דעם עשאפאט, אבער דאס האט זיי אליך ניט אבגעשראקען. קריספי האט אין דעם 48־סטען יאהר טהייל גענומען אין דעם בונט אין פאלערמא, און אז דער בונט האט זיך ניט איינגעגעבען, האט ער דערנאך געמוזט אנטלויפען קיין ענגלאנד. אין 59־סטען יאהר איז שוין קריספי וויעדער אין איטאליען און נעמט טהייל אין דעם בונט אויף דער אינזעל סיציליען.

די נאציאנאלע בעוועגונג איז אין איטאליען געווארען אליץ שטארקער און נאך פיעל בונטען געגען די אייגענע רעגירונגען, געגען דעם פאבסט און נאך בלוטיגע מלחמות מיט עסטרייך איז איטאליען אין דעם 60-סטען יאהר פריי געווארען פון דער עסטרייכישער הערשאפט און געווארען א פעראייניגטעס איטאליענישעס קעניגטהום.

דאס פרייע איטאליען האט נאך געהאט צו פיהרען א שווערע מלחמה מיט דער הערשאפט פון דעם פאבסט און די גלחים, און אין דער מלחמה האט קריספי ווידער געשפיעלט שוין אלס פאליטיקער און אלס חבר פון פארלאמענט א וויכטיגע ראלע. אין 1877־סטען יאהר איז קריספי געווארען מיניסטער, אין 87־סטען יאהר איז ער געווארען פרעזידענט אין מיניסטעריום, וועלכעס ער האט געפיהרט ביז צום יאהר 96. אין דעם פעראייניגטען איטאליען האט קריספי זיך בעמיהט אבצוהיטען די זעלבסטשטענדיגקייט פון לאנד געגען די פרעטענזיעס און פאדערונגען פון פאבסט. דעם טראן האט ער געשטיצט אין זיין שטרייטען געגען די רעפובליקאנער און סאציאליסטען. ער האט זיך בעמיהט אוועקצושטעלען איטאליען גלייך מיט די גרויסע אייראפעאישע מלוכות, און דאס האט איהם געבראכט צו א קאלאניאל־פאליטיק אין אפריקא, צו א בונד מיט דייטשלאנד און עסטרייך און צו דער נייטהיגקייט אויפצוהאלטען א גרויסען חיל, וועלכער האט אויסגעשעפט די פינאנצען פון לאנד.

אין קריספיס ארבייט פאר זיין פאלק געפינען מיר צוזאמען מיט די ליכטיגע זייטען אויך פיעל שאטען, אבער קיינער וועט ניט קענען אבלייקענען, אז דאס איז געווען א מענש מיט קראפט און מיט שכל, וועלכער האט זיין גאנץ לעבען מקריב געווען פאר זיין פאלק, כדי עס צו מאכען פרייער, גרעסער און גליקליכער.

טערקיי האט ניט קיין גליק אין איהר פאליטיק. ווי זי מאכט נור איין אייגענעם טריט, פאלען אויף איהר אן די קריסטליכע רעגירונגען, וועלכע שרעקען איהר אזוי איין, אז זי פאלט גלייך אנידער. דאס האבען מיר ניט לאנג געזעהן אין דעם סכסוך איבער די פאסטען און איצט זעהען מיר דאס אין איהר נייעם סכסוך מיט פראנקרייך. א פראנצויזישע געזעלשאפט האט מיט א צייט צוריק געקראגען אין קאנסטאנטינאפעל די ערלויבניש צו בויען דעם פארט און די טראטוארען ביים ים. פאר דאס אויסגעגעבענע געלד האט די געזעלשאפט געקראגען דאס רעכט צו האלטען אייגענע שפייכלערס ביים פארט. די הכנסה פון די שפייכלערס געהערט נאטירליך דער געזעלשאפט. אזוי אבער ווי די געזעלשאפט פערדינט א סך געלד, אין וועלכען עס נייטהיגט זיך אזוי שטארק די רעגירונג, און אזוי ווי די רעגירונג האלט אויך פאר פאליטיש ניט גוט, אז איהר פארט זאל זיין אין די הענד פון אויסלענדער, האט די רעגירונג דערום געוואלט נייטהען די געזעלשאפט איהר אבצוטרעטען צוריק די געגעבענע רעכטע. דער פראנצויזישער געזאנדטער

אויך פון הינטען, אויף דער ערד איז ניט שטיל; עס שפרינגען, לויפען, קריכען און פויזשען ארום טויזענדערליי מינים בעשעפענישען, פליגעליך, זשוקליך, ווערעמליך, שליינגליך און יאשטשערקעליך פון אלערליי פארבען, שפינען און מערעשקים אלפי־אלפים; דער טראגט א טוידטע פליג צו זיך אין נעסט אריין די קליינע קינדער אויף אנבייסען; דער — א נרעזעלי, דער א שטיקיל סכך אויף דער סוכה, און דער שלעפט א גאנצע שטרוי צעהן מאל אזוי די גרויס ווי ער אליין — אלע זענען ארויסגעגאנגען אויף דער ארבייט זיך בעווארענען מיט וואס איבערצוקומען דעם טאג. און אויך די לופט איז פול מיט קאמארעס, גרויסע עזות־פנימ'ער, וואס שפרינגען אין פנים אריין, און אלערליי פארבינע פארחעס און פערחליך, וואס לעבען פונ'ם ווינט, דרעהען זיך ארום אהין און אהער, טהוען גאר ניט, נאר זיי זשומען און ברומען, טאנצען ארום. אויף פרעמדע חתונות, רוימען איין א סוד אין אויער און טהוען א ביס פון הינטען, זייגען אויס א ביסיל בלוט און פליהען ווייטער... אלסדינג לעבט אין דער נאטור. אלסדינג איז בעשעפטיגט, פערטראגען, פערטאראמט מיט זיך, מיט זיין אייגענעם מאגען...

נאר שפעטער שפעטער הויבען אן ביסליכווייז בעווייזען זיך אין וואלד אויך מענשען, ווידער דיזעלבינע ברואים, ווידער די איינטנע יודען מיט די אייגענע פלעשליך מיט די אייגענע הייגענדיגע קברים (האמאקען) וואס אלע מאל.

— איהר זיצט דא אין בייבעריק אויף א דאטשע? — טהו איך א פרעג אויף א ציקאוויעסט א גאנצע קאמפאניע ארימע, קראנקע, יאדישליווע יודען מיט ארימע, קראנקע, אויסגעטרוקענטע ווייבער, וואס האלטען זיך צו ביי א בוים און הוסטען.

— א משל! — ענטפערען מיר עטליכע מיט אמאל — ווי קומט צו אונז א דאטשע? מיר זענען ארימע בעלי מלאכות פון יעהופעץ.

— וואס זשע טהוט איהר היע, אין בויבעריק? — פרעג איך זיי.

— אז אך און וועה איז אונז! — זאגען זיי — מיר האלטען זיך אויף דא אין דעם היגען בקור חולים. וואס מע רופט דאס „סאנאטאריע".

— אומזיסט? — פרעג איך.

— וואס זשע, פאר געצאהלט?

— ווער זשע גיט דערויף געלד?

— ווער זאל געבען? — זאגען זיי — קראנק זענען די יעהופעצער נגידים געבען געלד? זיי האבען קארג? גאט זאל העלפען זיי זאלען אריבער אויף אונזער שטאנד, וואלטען מיר זיי בעסער אויסגעהאלטען, ווי זיי אונז.

— וואס איז דען? — פרעג איך — ס'איז אייך דא נישט גוט?

— א מאדנער יוד איהר זענט! מאכען זיי צו מיר — וואס זשע, ס'איז אונז גוט?

— דהיינו וואס פעהלט אייך?

— ס'זאל אונז צוקומען וואס אונז פעהלט! ערשטענס האט מען אונז אבגעריסען פון דער היים, פון ווייב און קינדער, און בעזעצט אט דא אויף א דאטשע, און מע האדעוועט אונז ווי די געננ, מע שטופט אונז מיט רפואות און מיט מילך און מיט „קאפיר" וואס דער טאטער מאכט פון אונזערטוועגען, און מע הייסט אונז ליגען א גאנצען טאג אין וואלד אויף דער „לופט", און נישט טראגען קיין שום דאגות אויפ'ן קאפ. ס'איז גרינג צו זאגען!

— אט דאס איז גאר? — זאג איך.

— און דאס שפייען? — רופט זיך אן צו מיר א יוד מיט שווארצע ברילען און פערהוסט זיך — און דאס שפייען איז ביי אייך גאר ניט?

— וואסער שפייען? — פרעג איך איהם.

— דאס שפייען — מאכט ער — וואס מע טאר נישט שפייען! א יוד הוסט און וויל א שפיי טהון לאזט מען איהם נישט! דער דאקטאר האט איינגעפיהרט אזעלכע שיסעליך, און איטליכער קראנקער מוז זיך ארומטראגען מיט זיין שיסעל, און אהין זאל ער שפייען. נו, טהוט דאס א קלאהרער?...

— היינט די לייעלכער מיט'ן בעטגעוואנד מיט'ן גרעט — רופט זיך אן א קראנקע יודינע מיט טוידטע ליפען — האט דער דאקטאר אנגעזאגט מע זאל בייטען אלע מינוט. האט איהר געהערט א משוגעת? איך

אין קאנסטאנטינאפעל, קאנסטאן האט פראטעסטירט נעגען די טערקישע רעגירונג אזוי שארף, אז טערקיי וועט ווידער מוזען נאכגעבען. פראנצויזישע קריגסשיפען גרייטען זיך צו געהן קיין קאנסטאנטינאפעל אנצושרעקען די טערקען, און עס פערשטעהט זיך, אז אזא מיטעל וועט געוויס העלפען, און די טערקישע רעגירונג וועט נאכגעבען נאך איידער די שיפען וועלען קומען.

די ענגלענדער זעהן, אז די מלחמה מיט טראנסוואל איז עפיס א מעשה אהן א סוף, הויבען זיי דערום אן צו זוכען דיפלאמאטישע מיטלען, אין וועלכע זיי האבען שטענדיג געפונען גליק. איינס פון די מיטלען איז געווען א צירקולאר צו די אייראפעאישע מלוכות, אין וועלכען די ענגלישע רעגירונג פערלאנגט, מען זאל מסכים זיין מיט איהר, אז טראנסוואל און אראניען זענען שוין ניט מעהר זעלבסטשטענדינע מלוכות, וואס פיהרען א מלחמה, נאר מדינות, וואס בונטעווען זיך נעגען איהר. די אייראפעאישע מלוכות האבען אבער זייער הסכמה דערצו ניט געגעבען. לארד קיטשענער האט איצט ארויסגעגעבען א פראקלאמאציע אין אפריקא, אין וועלכער ער איז מודיע, אז אלע מיטגליעדער פון דער בויערשער רעגירונג, אלע פיהרער און אלע אפיצירען פון בויערשען חיל וועלען אויף תמיד ארויסגעטריבען ווערען פון דרוס־אפריקא, ווען זיי וועלען זיך ניט אונטערגעבען ביז צו א בעשטימטען טערמין. די ענגלישע צייטונגען פערזאגען זיך זעהר פיעל פון דער דאזיגער פראקלאמאציע, די אנדערע צייטונגען אבער מיינען, אז דאס וועט נור צוגעבען מעהר מוטה די בויערשע פיהרער.

י. ל.

די געשיכטע פון דער יודישע בעפרייאונג אין פראנקרייך.

(ענדע).

דערמיט איז געלעגט געווארען דער גרונדשטיין פון דער רעליגיאנספרייהייט אין פראנקרייך, און איין פונקט פון די 4 יודישע פאדערונגען איז דורך דעם דורכגעפיהרט געווארען. אבער אז מען האט געזאלט דערנאך ארומרעדען די איבעריגע 3 פונקטען פון דער יודענפראגע, האט מען די זאך שטענדיג אויפגעשאבען און דערנאך האט מען זי איבערגעגעבען אין א בעזונדער קאמיסיאן. די צייט איז אויך ניט געווען אזוי גינסטיג, ווייל דאס גאנצע פאלק איז געוועזען אויפגערעגט איבער די נייע פאליטישע בעוועגונגען. דריי וואכען שפעטער האט מען געמוזט ווידער רעדען פון דער יודענפראגע, ווייל אין פיעל ערטער האט מען ווידער רודף געווען יודען. די זאך איז דורך דעם פערשארפט געווארען און אם 28־טען סעפטעמבער האט גרעגאאר און נאך איינינע פריינד פון די יודען געמאהנט אין פארלאמענט, מען זאל מאכען א סוף פון די יודישע צרות. די פערזאמלונג האט בעשלאסען, מען זאל שיקען איין צירקולאר אין אלע שטעדט, אז די יודען האבען אויך מענשענרעכטע ווי די אנדערע און אז מען טאר זיי קיין בייז ניט טהון. אויך האט מען געבעטען דעם קעניג, ער זאל שטיצען די יודען. דאס איז אבער געווען א שוואכע רפואה, און די יודען פון עלזאס זענען ווייטער געווארען געפייניגט פון די אנטיסעמיטען און זענען געווען יעדען טאג אין א סכנה.

די יודישע פערטרעטער פון עלזאס און פון לאטהרינגען האבען געזעהען, אז די זאך ציהט זיך אהן אנ'עק, האבען זיי פערלארען די

פרעג א קשיא: וואס געהער זיך אן א שטיינער א וויסער לייליך מיט מיין הוסטען וואס איך הוסט? אז איך וועל בייטען צעהן מאל אין טאג דאס העמד, וועל איך אויפהערען הוסטען?

— היינט דאס עסען וואס מע גיט אונז! — רופט זיך אן א יודיל מיט ברענענדיגע אויגען.

— מע גיט אייך נישט קיין עסען? — פרעג איך איהם.

— וואס האט איהר געוואלט? מע זאל אונז שוין גאר נישט געבען קיין עסען? — מאכט צו מיר דאס יודיל מיט די ברענענדיגע אויגען — עסען גיט מען, נאר אלץ הייסט ביי אייך עסען? מיר געפינען זיך דא אינ'ם הינען בקור־חולים שוין ברוך־השם אזוי גרוים ווי דריי זומערען און מיר געהען אוים פאר אביסיל בארשטש! דריי זומערען כסדר האדעוועט מען אונז מיט יכליך, מיט היהנדליך נעבראטענע, מיט מילך און מיט לויזע אייער. אלע טאג ווידער אמאל א היהנדיל און ווידער אמאל א יכיל! און אבער אמאל מילך און אבער אמאל לויזע אייער! קרעפליך עסען, זאגט מען, קאן אויך נמאס ווערען! מיר בעטען מע זאל אונז אבקאכען אמאל א ראסעל־פליישיל מיט קנאבעל, מאכען א ציבעלקע מיט שמאלץ, א שטיקיל רעטיך פאר א נאווינע, געבען אמאל אביסיל בארשטש צו דערקוויקען די נשמה — זאגען זיי דער דאקטאר הייסט ניט! איהר זענט ניט קראנק, זאגען זיי, עסען „קאקליעטען" גוטע, א „בעשטעק" א פרישען, א געבראטען היהנדיל, א באוליאן מיט פענעצליך און פערטרונקען מיט מילך אדער מיט „קאפיר" וואס דער מאטער מאכט! „וואס טויגען אונז די דאזיגע מאכלים? טענה'ן מיר. איהר גיט אונז דאס וואס מיר האבען ליעב! ממה־נפשך, האט איהר זיך אונטערגענומען אונז אויסהאלטען מיט א דירה און מיט דינסטען און מיט רפואות און מיט אלדעסדינג, בעדארפט איהר אונז פרעגען, וואס מיר האבען ליעב, ניט דאס וואס דער קלוגער דאקטאר וועט אויסטראכטען! ווי באלד ס'איז ביי אייך א בקור־חולים — טענה'ן מיר — איז דאך עס א בקור־חולים פון אונזערטוועגען, פון די ארעמע לייטס וועגען, נישט פונ'ם דאקטארס וועגען! אנו, לאז פרובען זיין א בקור־חולים אהן ארעמע לייט, אהן קראנקע, מיט נור דאקטוירים אליין! וואס, אפשר ניט אזוי?...

— פאפאשא, יאווריעאי! *) — שרייען צו מיר די קלענערע קינדער און רופען מיך פון וואלד ארוים.

פון זינט איך האב „געחאפט" די גראבע עטליכע טוויענדער און עס האבען אנגעהויבען אריינקומען צו מיר אין שטוב אריין סטודענטען, האט מען ביי מיר אויפגעהערט צו רעדען יודיש, האטש די סטודענטען (זיי הייסען חצקילעוויטש, קנאבעלמאן און פייטעלזאהן) קומען ארוים פון יודען, און ס'איז גאר א סברא, אז זיי זענען אליין אויך יודען... אויף זיי קוקענדיג רעדען שוין אונזערע קינדער מיט אונז אויך ניט קיין יודיש. זיי זאגען, אז מע רעדט שוין היינט אין ערגיץ נישט „פאזשידאווסקאמו" — און גאר טהו זיי עפים!

(פארטזעצונג קומט).

*) פאטער, יודען!

געזונד קען מען ווערען אין דער היים אויך.

אויב ד'וואלט צוטהיילט דאס יאהר נישט אויף 4 צייטען לויט דער שטעלע פון דער ערד ארום דער זון, נאר לויט יודישע בעשטעפטיגונגען, וואלט איך די דריי חדשים אייר, סיון, תמוז א נאמען געגעבען קאנסיליום־חדשים, ווייל אין די חדשים דערמאנען זיך יודישע קינדער אין אלע זייערע קרייגק און מאכען „קאנסיליומ'ס". פון אלע פערוואר פענע ווינקעליך איז מען דעמאלט עולה־רגל קיין ווארשוי, אדער א אנדער גרויסער שטאדט, בכדי זיך מתיעץ צו זיין מיט א „גאנץ גרויסען" דאקטער, מיט א פראפעסאר, וואוהין צו פאהרען אום געזונד צו ווערען, אדער לכל הפחות דאס געזונד אביסיל צו „פערלאטען". האט מען קיין געלד נישט צו לאזען זיך אין די ווארים־בעדער למדינת הים, מוז מען לכל הפחות טרינקען עפים א מינעראל־וואסער אין דער היים, עפים מוז מען דאך טהון אזוי ווי איינער זאגט:

געדולד און האבען זיך מישב געווען, אז זיי ווילען אליין דערהויבען זייער קול אין פארלאמענט. דעם 14־טען אָקטאָבער האבען זיי די לאטהרינגער דעפוטאטען ארייננעפיהרט אין די נאַציאָנאַלפערזאַמלונג און דער גרויסער מליץ־טוב, הערר ב ע ר ר האָט געקראָגען דאס וואָרט. ער האָט ניט פיעל גערעדט, אבער וואָס ער האָט גערעדט איז געווען מיט חן און מיט שכל. ער האָט געשילדערט די געשיכטע און די ליידען פון זיין פאלק און האָט בעשוואָרען די פערזאַמלונג אין נאָמען פון דער רעליגיאָן, פון דער גערעכטיגקייט און מענשליכקייט, אז מען זאָל ניט לאָזען ווייטער די קינדער פון דעם עלטעסטען פאָלק שמאַכטען אין נויט און עלענד און מען זאָל זיי געבען די פרייהייט.

די רעדע האָט געמאַכט אין דער נאַציאָנאַלפערזאַמלונג אַ גרויסען איינדרוק; דער פרעזידענט פ ר ע ט אָ האָט געענטפערט אויף די רעדע, אַז די פערזאַמלונג וועט זיך גליקליך שעצען, ווען זי וועט קענען געבען די יודען רוה און פרייהייט. די גאַנצע פערזאמלונג האָט אַפּלאָדירט און האָט ערלויבט, אַז דער הערר בערר און די אַנדערע יודישע דעלעגאַטען זאָלען בלייבען אין דער פערזאַמלונג אַלס עהרענגעסט. מען האָט אויך צוגעזאָגט, אויף די אַנדערע אַסיפה צו שטעלען די יודענפראַגע אויף דעם סדר היום. אָט דאָ האָבען אָנגעהויבען די יודען צו האָפען און אַלע זענען געווען בעגייסטערט פאַר די גערעכטיגקייט און איידעלקייט פון דער נאַציאָנאַלפערזאַמלונג.

פראַנקרייך אָבער האָט דאַן געלעבט ווי אין אַ פיבער, ווייל דער פאָליטישער צושטאַנד איז אַלץ געווען זעהר אַ אויפגערעגטער. די יודען האָבען מיט'ן גאַנצען האַרצען טהייל גענומען אין אַלע דאָמאָלדיגע געשעהענישען פון לאַנד. די פינאַנצען זענען געוואָרען זעהר שלעכט און די רעגירונג האָט ניט געהאַט קיין געלד, דאָ האָבען אַלע יודען, אפילו די אָרימע געבראַכט זייערע קרבנות פאַר די רעגירונג. ז ל ק י נ ד ה ו ר ו ו י ץ איז געוועזען דאָלמעטשער פאַר די שפראַכען פון די מזרח־פעלקער און ביבליאָטהעקאַר און האָט געקראָגען דערפאַר דעם קליינעם געהאַלט פון 900 פראַנק (500 רובעל) אַ יאָהר. פון אָט דעם ווינציגען געהאַלט האָט דער בעגייסטערטער מאַן געשענקט דער רעגירונג פאַר שטענדיג דעם 4־טען טהייל. ענדליך איז דאָך געקומען די צייט, ווען מען זאָל זיך ווידער פערנעהמען מיט דער יודענפראַגע. מען האָט אויסגעקליבען אַ רעפערענטען פאַר די פראַגע און האָט בעשטימט אַ בעזונדער אַסיפה פאַר דעם ענין. אָבער—מען האָט פערפלאָנטערט די יודענפראַגע מיט אַנדערע משונהדיגע פראַגען. מען האָט געשטעלט די פראַגע, אויב מען מעג יודען, פראָטעסטאַנטען, קאָמעדיאַנטען און שאַרפריכטער אויסקלויבען פאַר דעפוטירטע און פאַר בעאַמטע? ווייל די קאַטהאָליקען האָבען אַלע די סאָרטען פון מענשען פעראַכטעט און געשטעלט אויף איין מדרגה. דער רעפערענט קלערמאָנט־לאָננערר האָט גערעדט ווי די לעבעדיגע לאָגיק אַליין און האָט נאַכגעוויזען, אַז אַלע מענשען ווערען געבאָרען מיט גלייכע רעכטע און אַז מען טאָר ניט מאַכען קיין אונטערשיעד צווישען די קלאַסען. פון דעסטוועגען איז די זאַך גאָר ניט געווען אַזוי איינפאַך, ווי ער האָט געמיינט. עס איז געוואָרען אַ הייסער ויכוח צווישען די ביירע פאַרטייען. די פערזאַמלונג האָט ניט געהאַט דעם מוטה אַרויסצוזאָגען אָפען איהר מיינונג און האָט אנגענומען אַ דיפלאָמאַטישען צווייטייטיגען בעשלוס. מען האָט אבגעטהיילט די יודען פון די פראָטעסטאַנטען און מען האָט דערנאָך בעשלאָסען: די פערזאַמלונג לייגט אָב די

„רבונו של עולם, האסט מיר נישט נעגעבען אויף וואַרים־בעדער, שיק מיר חאָטש אַ רפואה שלמה דורך דאָס מינעראַל־וואַסער אין דער היים".

א גאַנץ יאָהר איז יעדער קראַנקער יוצא מיט זיין הויז־דאָקטער, גלויבט אין איהם, פאָלגט אַלץ, וואָס ער הייסט טהון; ווי ס'הויבען זיך אָן אָדער די קאָנסיליום־חדשים, פערלירט דער קראַנקער, מעשה שטן, די גאַנצע אמונה אין ד ע ם דאָקטער, וואָס קען איהם אויסגעצייכענט און ס'ציהט איהם, ווי מיט אַ מאַגנעט, צו אַ „גרויסען" דאָקטער אין דער רעזידענץשטאָדט. און דאָס קאָסט שוין שען געלד, אָבער דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען זילבערנע לייכטער און אַנדערע חפצים, וועלכע בעטען זיך, מען זאָל זיי פערזעצען. דער „גרויסער" דאָקטער אפילו קאָסט נישט קיין סך, אָבער די „נעבענזאַכען" קאָסטען: אַז מען קומט אין די גרויסע שטאָדט, מוז מען פערפאָהרען אין אַ אַכסניאָ: דער בעל־אַכסניה איז כּסדר העולם אַ בעל מטופּל קיין עין הרע און מ ו ז זיך נעביך אריינמישען אין אַלע געשעפטען פון דעם אורח. איז דער אורח קראַנק, ווערט דער בעל־אכסניא אַ מליץ יושר צווישען איהם און דעם דאָקטער. איידער דער דאָקטער זעהט נאָך דעם קראַנקען, ווערט דער לעצטער בעאַרבעט פון קאָפּ ביז פוס: מען אַנאַליזירט זיין לחות, זיין השתנה א. ז. וו. און דאָס בעזאָרגט נישט דער חולה אַליין, נאָר, ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, זיין אפוטרופּס דער בעל־אכסניא, אדער בשעת הדחק אַ פעלדשער. פריהער ווערט גערופען גלאַט אַ דאָקטער, נאָך פון די קליינע, ווייל טהייל „גרויסע" דאָקטוירים ווילען נישט קומען, ביז ס'פערבעט זיי אַ אַנדער דאָקטער. דער קליינער דאָקטער רופט אָפּט אַביסיל אַ גרעסערען, אַ ספּעציאַליסט, און זיי ביידע רופען שוין אויף אַ קאָנסיליום דעם גאַנץ גרויסען. דאָס קאָנסיליום דויערט אַ פאַר מינוט נור, ווייל ד אָ ס האָבען מיר שוין אַ קִימָא־לָן אַז וואָס גרעסער דער דאָקטער איז, בעטראַכט ער דעם קראַנקען ווייניגער, ווייל ער האָט פּשוט קיין צייט נישט....

דאָס מעהרסט יודען זענען נישט יוצא מיט א י י ן גרויסען דאָקטאָר און לויפען צו צוויי, אָדער נאָך מעהר. און דעמאָלט ווייסען שוין די קראַנקע גאָר נישט, וועמען זאָלען זיי פאָלגען. הלוואי וואָלט זיך אַזוי נישט געטראָפען, ווי ס'טרעפט זיך, אַז איין דאָקטער הייסט פאָהרען קיין קאַרלסבאַד, און דער צווייטער למשל קיין ווישי. אמת איז, דאָס צווישען די צוויי וואַרים־בעדער איז כמעט קיין חילוק נישט דאָ, דער קראַנקער ווייס אָבער דערפון נישט און מיינט, אַז זיין גאַנץ לעבען איז איינגעשטעלט, אויב ער וועט חלילה פאָהרען קיין ווישי אַנשטאַט קאַרלסבאַד, אדער פערקעהרט. וועמען זאָל ער גלויבען? אָט אין אַזעלכע פערלעגענהייטען „טרעט מען אָב" אויפ'ן וועג קיין אויסלאַנד, קיין בערלין, וויען, בכדי אַנ'עצה צו האַלטען מיט אַ אויסלענדישען פּראָפעסאָר.

דער אויסלענדישער פּראָפעסאָר וואַרפט אַוועק ס'רוב אי קאַרלסבאַד, אי ווישי, דען „וואָס קענען ז י י דאָרט אין וואַרשוי", און שיקט דעם קראַנקען גאָר ערגיץ אַנדערש און לרוב אין אַ אָרט, וועלכען ער פּראָטעזשירט. דער נערוועזער פּאַציענט — און וועלכער יוד און דערצו אַ קראַנקער איז נישט נערוועז — דערצעהלט שפּעטער די גדלות פונ'ם אויסלענדישען פּראָפּעסאָר: „ער האָט — זאָגט ער איהם גאָר נישט בעטראַכט, ער האָט אפילו איהם נישט געהייסען זיך אויסטהון, ער האָט נור אויף איהם אַ קוק געטהון." און דעם קוק געדענקען פּאַציענטען—בפרט נקבות—ס'גאַנצע לעבען.

דאָס פאָהר'ען אין די אויסלענדישע בעדער פערברייטעט זיך וואָס אַ מאָל מעהר, ווייל די אייזענבאַהן־פערבינדונגען אין אויסלאַנד זענען וואָס אַ מאָל בעסער און וועלוועלער. דער קראַנקער יוד קומט שוין יעצט צום דאָקטער נישט מיט דער פראַגע, אויב ער זאָל פאָהרען, נאָר וואוהין, און אחינו בני ישׂראל פאָהרען דאָרט, וואו מען לאָזט קיין יודען נישט אַריין אין איין אָרענטליכען האָטעל אפילו, וואו מען שרייט זיי נאָך העפּ, העפּ, וואו מען ברענט זיי גלאַט יעדען טריט און שריט, און די קעשענעס פון אונזערע דם־שונאים ווערען וואָס אַ מאָל דיקער און פילער פון יודישער פּראַצע.

אין אַ סך פעלע מוז מען טאַקי דעם קראַנקען אָברייסען פון זיינע עסקים, פון זיינע טעגליכע דאגות און פון זיין נישט היגיענישען לעבען און

יודענפראגע אויף איין אנדער מאל, דערווייל אבער בלייבט די פראגע אונענטשידען". די יודען האבען דערום נאך ניט געקענט אויסגעקליבען ווערען פאר דעפוטירטע און בעאמטע.

אט דא האבען אונזערע יודישע יחסנים פון בארדא נעזעהען, אז זייערע רעכטע זענען עפים אויך ניט אזוי זיכער און זיי האבען אנגעהויבען מורא צו האבען פאר זייער צוקונפט. פאר זייערע ברידער אין עלזאס האבען זיי זיך ניט נעקימערט, אבער — פאר זיך אליין. זיי האבען זיך בעאיילט צו שיקען א דעפוטאציאן נאך פאריז, אום צו פערלאנגען, אז מען זאל זיי בעשטעטיגען זייערע רעכטע. די בעפעלקערונג איז געוועזען צו זיי פריינדליך, און דערום האבען זיי נעקענט קומען גיך צום ציעל. אם 28-טען פעברואר 1890 האט דער דעפוטאט פון בארדא דעזעזע זעהר ווארם גערעדט פאר די יודען פון בארדא און דער בעריהמטער טאללעראן האט איהם אונטערגעהאלטען, די פינסטערע מחנה פון די יודענפיינד איז וויעדער נעוועזען אנטקעגען, אבער די מעהרהייט האט בעשלאסען, אז די יודען וואס שטאמען פון שפאניען, פארטוגאל און די פון בארדא און אוויניאן זאלען האבען אלערעכטע גלייך מיט די קריסטליכע בירגער. דער קעניג האט גלייך דאס געזעץ בעשטעטינט און דאס איז נעוועזען די ערשטע בעשטעטיגונג פון יודען אלס בירגער אין פראנקרייך. די יודען פון בארדא זענען געוועזען מלא שמחה, זיי האבען געשריען, זיי זענען איצט גאנצע עכטע פראנצויזען, זיי ווילען פון משיח'ן ניט מעהר וויסען, לודוויג דער זעכצעהנטער איז זייער משיח. דער מין יודען איז בעשטאנען פון מאוסע אסימילאנטען און נידריגע קריעכער, און זיי האבען פיינט געהאט זייערע ברידער אין עלזאס און לאטהרינגען ווי עכטע אנטיסעמיטען. עס איז שטענדיג א גרויסער פעהלער, אז מען נעהמט ארויס פון א פאלק א קליינעם טהייל און מען גיט זיי פרייהייט, זיי ווערען דורך דעם צו פיינד פון זייערע ברידער און פערגעסען זייער פאלק. דאס קען מען זעהען אומעטום אין דער יודישער היסטאריע.

די יודישע דעפוטאטען פון פאריז און עלזאס און לאטהרינגען האבען עס ניט געהאט אזוי גרינג. זיי האבען זיך דערשלאגען צו זייערע בירגעררעכטע מיט פיעל מאטערניש. נאכדעם ווי זיי האבען נעזעהען, אז עס האט גאר קיין צוועק ניט, זיך וויעדער צו ווענדען צו דער נאציאנאלפערזאמלונג, האבען זיי געזוכט איין אנדערן וועג. זיי האבען נעוואלט די נאציאנאלפערזאמלונג צווינגען, אז מען זאל זיי געבען פרייהייט. זיי האבען געוואונען דעם גרויסען אדוואקאטען פון פאריז גאדארד פאר זייער זאך און האבען זיך דורך איהם געווענדט צום מאגיסטראט פון דער שטאדט פאריז. גאדארד האט אריינגעפיהרט 50 יודישע סאלדאטען פון דער נאציאנאלגווארדיע מיט זייערע קאקארדעס אונטער דער לייטונג פון דעם פוילישען יודען זלקינד הורוויץ אין דאס מאגיסטראט פון פאריז און האט זיי פארגעשטעלט פאר דעפוטירטע פונ'ם יודישען פאלק. זיי האבען געבעטען, דער ראט פון פאריז זאל זיך סטארען פאר זיי, אז זיי זאלען קריגען בירגעררעכטע. גאדאירד האט געהאלטען א פייערדיגע רעדע פאר די יודען און האט געריהמט זייער התלהבות פאר די פרייהייט און פאר זייערע ברידער און האט געוויזען אויף זלקינד הורוויץ, ווי ער איז טריי דער מלוכה און אפפערט אלעס. דער פרעזעס פון דער פערזאמלונג האט געענפערט מיט א שענער רעדע, אז יודען און קריסטען זאלען זיך אלס מענשען ליעב האבען און האט צוגעזאגט צו שטיצעי די יודען אין זייער בקשה. אויף דעם 2 טען טאג האבען די יודען

דערפאר מוזען מיר איהם שיקען ערגיץ קיין אויסלאנד, ווייל ביי אונז אין דער היים האבען מיר וועניג ווארימבעדער. און די, וועלכע זענען דא, זענען איינגעריכטעט א סך ערגער ווי אין אויסלאנד און קענען נישט קאנקורירען מיט די אויסלענדישע, וואו דער חולה קען לעבען פאר זיין געלד אין רחבות.

פאר וואס אבער האבען מיר וועניג היילאנשטאלטען און פאר וואס זענען זיי נישט גוט איינגעריכטעט? טהייל בעשולדיגען די דאקטוירים, ווייל זיי שיקען נור קיין אויסלאנד און דערפאר האבען אונזערע הייל-ערטער קיין כח פשוט זיך צו ענטוויקלען. ס'איז אבער נישט אמת. יעדער פון אונז וויל מיט דעם גאנצען הארץ פראטעזשירען די אינלענדישע ווארימבעדער, אבער דער נור אביסיל פערמעגליכער קראנקער וויל אפילו נישט הערען פון זיי, ווייל די אמונה אין די אויסלענדישע בעדער איז זעהר גרוים, אי וואס, מען בלייבט אהן כחות, ביז מען קומט אהין, מען האט חרפות און בושות, דער קראנקער האט אבער איין און איינציגען וואונש — געזונד צו ווערען און בכדי דעם צוועק צו ערדייכען איז ער מוכן ומזומן צו אפפערען נישט נור פערשיעדענע דעות, טעאריעס, פרינציפען, נאר אפילו — דאס פערמעגען. די שטרענגסטע אמונות אפילו ערלויבען דעם קראנקען עובר צו זיין אויף א סך מצוות, אויב דורך דעם קען ער געהיילט ווערען אדער בעקומען לכל הפחות א ערלייכטערונג. די גאנצע פראגע איז נור, צי מען קען נישט געזונד ווערען אין דער היים אויך, צי אויסלאנד האט אבגעקויפט ביי'ם רבש"ע דעם מאנאפאל פון רפואות? אזוי ווי מיר וועלען זעהן ווייטער, קען מען אין דער היים אויך געזונד ווערען, דער קראנקער אבער האט מורא צו פריוועץ. א קראנקער מענש בעקומט נאר א בעזונדער שכל, וועלכען א נעזונדער פערשטעהט גאר נישט.

„זאל זיין פון א קאזאק, אבי צו געזונד". אויסער דעם ליגט שוין גלאט בטבע נרינג צו שעטצען דאס, וואס מען האט נאהענט, ביי דער האנד און צו גלויבען אן דעם, וואס מען זעהט נישט, וואס איז ערגיץ העט ווייט, מעבר לירדן, וואס מען בעדארף צו זוכען וואלד אויס, וואלד איין. די אמונה, אז ערגיץ איז אוודאי בעסער, אז ערגיץ קען מען געפינען א רפואה אויף יעדער קריינק, איז איינגעווארצעלט אין יעדעם פון אונז.

ס'איז מעגליך, דאס אונזערע אבות אבותינו האבען צופעליג אויסגעוואנדערט פון א פיעבערגעגענד. ד. ה. פון אזא ארט, וואו מען קריינקט אויף קדחת און דורך דעם זענען זיי געזונד געווארען און אויף דעם אופן איז אפשר געלייגט געווארען דער פונדאמענט פון דער אמונה, אז מען מוז זוכען געזונד, אז ערגיץ איז דא דער נוטער שליח, נאר מען מוז איהם זוכען וכדומה.

אז די סבות פון קראנקהייטען ליגען ס'מייסט אין דעם מענש אליין וויל קיינער נישט וויסען; מענשען לעבען נישט היגיעניש, ערנעהרען זיך שלעכט, ארבייטען צופיעל, אדער לעבען צופיעל, דאכט זיך דא בעדארף מען זוכען דעם שליסעל פון פערשיעדענע קראנקהייטען, — נאר ניין! קיינער וויל נישט מודה זיין, אז ער אליין איז שולדיג, שולדיג איז די לופט שולדיג איז דער רעגען, די דירה און מענשען ציהען זיך אויס פון א דירה נישט נור, ווייל ס'איז עמיץ נעשטארבען אדער געקריינקט אויף א אנשטעקענדע קראנקהייט — וואס וואלט נאך אפילו נעוועזען נישט זעהר נאריש — נאר אפילו נאך א שווערען קימפעט אדער נאכדעם, ווי א קינד איז אראבגעפאלען פונ'ם באלקאן. איהר וועט אוודאי זאגען, אז אזוי פיהרט מען זיך נור ביי'ם המון, ביי קליינשטעדטילדיגע חסידים, אבער די מעהר געבילדעטע קלאסע איז שוין גאר עפים אנדערש. ניין, כ'בעט איבער זייער כבוד, די געבילדעטערע לאכען טאקי פון די אלע נארישקייטען כל זמן ווי זענען געזונד... ווערט מען אבער קראנק, און ס'איז דא א שטיקיל סכנה, ווערט דער קלינסטער מענש אביסיל אבערגלויביש, דאס הויזגעזונד נאך מעהר, מיט דעם דאקטער איז מען שוין נישט יוצא, מען הויבט אן צו זוכען עפים אומנאטירליכעס, עפים א וואונדער.

(פארטזעטצונג קומט).

ד"ר ג. ל.

געבעטען די בירגער פון דעם שטאָדטטהייל קאַרמעליט, וואו די מעהרסטען יודען האָבען געוואוינט אַז מען זאָל זיי געבען אַ אַטעסטאַט, ווי זיי פיהרען זיך אויף. די קאַרמעליטער פערזאַמלונג האַט זיך זעהר אָנגענומען פאַר די יודען און האַט זיי גערידהמט, אַז זיי האָבען זיך בעגייסטערט פאַר די פרייהייט, אַז זיי זענען פרידליך און נערעכט. מיט אזא אַטעסטאַט זענען זיי געגאַנגען ווידער צו דעם מאגיסטראַט. דאָרט האַט מען געהאַלטען לאַנגע שענע רעדען און מען האָט בעשלאָסען צו פערלאַנגען פון דער נאַציאָנאַלפערזאַמלונג אין נאמען פון פאַריז, מען זאָל גלייך אַלע פאַריזער יודען מאַכען פאַר פראַנצויזישע בירגער. אַלע טהיילען פון דער שטאָדט פאַריז האָבען זיך ערקלעהרט פאַר די יודישע רעכטע און דעם 25 פעברואַר איז געגאַנגען אַ בעזונדערע דעפוטאַציאָן פון דער שטאָדט פאַריז צו דער נאַציאָנאַלפערזאַמלונג און האַט געפאָדערט, מען זאָל געבען די יודען רעכטע. פון דעסטוועגען איז עס דאָך ניט געגאַנגען אַזוי גיך. מען האַט די זאַך ווידער אָבגעלעגט און איינגע אַנטיסעמיטישע בישעפע האָבען דערווייל אינטריגירט אנטקעגען די יודען. די יודענפראַגע איז אָבער — ווי אומעטום — צוזאַמענגעהאַנגען מיט אַנדערע פראַגען, וואָס זענען וויכטיג פאַר די מלוכה. די יודען פון עלזאַס האָבען פריהער געמוזט צאַהלען גרויסע אָבצאהלונגען, און אַז מען האַט גערעדט פון די פינאַנצען האָט מען געמוזט פרעגען אויב די יודען זאָלען ווייטער צאָהלען די שווערע אבצאהלונגען אָדער ניט. די פערזאַמלונג האַט בעשלאָסען אם 20-טען יולי, אַז די יודען דאַרפען איצט ניט מעהר צאַהלען ווי די אַנדערע בירגער. דער דאָזיגער בעשלוס איז געוואָרען צום געזעץ און דער קעניג האַט עס אונטערשריעבען.

די הויפטפאָדערונג וועגען דער בירגערליכער גלייכבערעכטיגונג איז אָבער נאָך אַלץ ניט בעשלאָסען געוואָרען. די זאַך האַט זיך אַלץ פערצויגען. מען האַט אַלע מיטעל אויסגעפראָבירט און עס האָט ניט געהאָלפען. די גאַנצע פערפאַסונג (די גרונדגעזעצען) איז שוין געוועזען פאַרטיג און דער קעניג האַט שוין געגעבען זיין הסכמה, אָבער די יודען זענען נאָך אַלץ ניט געקומען צום ציטל. זיי האָבען געהאַט מענשענרעכטע אָבער ניט קיין בירגעררעכטע. ווען מען איז אָבער קיין בירגער ניט, ווערט מען אויך ניט אלס מענש געאַכטעט און מען האָט גאָר קיין מיטעל ניט, זייערע מענשענרעכטע צו שיצען. ערשט עטליכע טעג איידער די נאַציאָנאַלפערזאַמלונג איז פערמאַכט געוואָרען האַט זיך איין דעפוטירטער דיפאָרט דערמאָהנט אין די יודען און האַט זיי דורך אַ פאָר ווערטער פערשאַפט די גלייכע רעכטע. ער האָט געגעבען אַ פראָסטען בעווייז. ער זאָגט: „מען האַט געגעבען די יודען פרייהייט אין רעליגיאָן. נון שטעהט אָבער דאָך אין דער פערפאַסונג, אַז די רעליגיאָן טאָר ניט זיין קיין מניעה צו בירגעררעכטע. אַלזאָ מוז מען די יודען, האַטש זיי האָבען איין אַנדערע רעליגיאָן ערקלעהרען פאַר פראַנצויזישע בירגער. איך פערלאַנג אַז מען זאָל ערקלעהרען, אַז אַלע יודען אין פראַנקרייך מעגען געניעסען אַלע רעכטע ווי אַלע אַנדערע בירגער". די פינסטערע קאָמפאַניע איז שוין געוועזען אויסגעטרעטען פון דער נאַציאָנאַלפערזאַמלונג און כמעט אַלע דעפוטאַטען אין דער פערזאַמלונג זענען געוועזען פאַר פרייהייט און פאַר רעכט. דערום האָט דיפאָרט געפונען אַ גרויסען בייפאַל מיט זיין רעדע: און אין דעם טאָג, אַם 27-טען סעפטעמבער 1791 האַט די פערזאַמלונג אָנגענומען דעם פאָרשלאַג פון דיפאָרט און האַט ערקלעהרט, אַז אַלע יודען אין פראַנקרייך זענען עכטע בירגער און מען זאָל זיי אויפפאָדערן, זיי זאָלען שווערען, אַז זיי וועלען בלייבען טרייע בירגער. 2 טעג נאָכדעם איז די פערזאַמלונג געשלאָסען געוואָרען און אם 13 טען נאָוועמבער 1791 האָט דער קעניג געגעבען זיין הסכמה און האָט אונטערגעשריבען די בירגעררעכטע פאר די יודען.

פאַר די פראַנצויזישע יודען איז דאָס געוועזען אַ יום־טוב און אַלע זענען געוועזען מלא שמחה איבער די דערלאַנגטע פרייהייט. בעזונדערס האָט זיך געפרעהט בערר־איזאַאק בערר, אַז זיינע בעמיהונגען זענען געקרוינט געוואָרען מיט גליק. ער האָט אָבער אויך באַלד אנגעהויבען צו טראַכטען איבער די יודישע צוקונפט אין פראַנקרייך און געזוכט מיטלען ווי צו פערבעסערען די מאָראַלישע און די גייסטיגע לאַגע פון זיינע ברידער. ער האַט פערפאַסט איין יובל־שריפט און האָט זי פונאַנדערגעשיקט צו אַלע פראַנצויזישע יודען כדי זיי צו בעגייסטערען פאַר די נעקראָגענע פרייהייט און זיי צו פעדינטרעסירען פאַר פערבעסערונגען און רעפאָרמען. אין דער שריפט פייערט ער דעם טאָג, ווען די שמאַך איז אראָבגענומען געוואָרען פון די יודען און זיי קענען ווייעדער געניסען די ליכטיגע גאָלדענע פרייהייט. ער זאָגט אַז זיי זאָלען בלייבען גוטע יודען אָבער זיי זאָלען אויך ווערען געבילדעטע מענשען און ניצליכע פראַנצויזישע בירגער. זיי זאָלען אראָבוואַרפען זייערע פעהלערען פון דער קנעכטשאַפט פון געהעטאָ, זיי זאָלען לערנען פראַנצויזיש און רעדען פראַנצויזיש, זיי זאָלען גרינדען גוטע שולען און זייערע קינדער מאַכען צו גוטע יודען, וואָס בלייבען טריי דער רעליגיאָן, און צו גוטע פראַנצויזישע בירגער וואָס ערפילען מיט פרייד זייערע פליכטען, ווייל מען האָט זיי געגעבען רעכטע. בערר איז געוואָרען אַ גרויסער פריינד פון בילדונג, אָבער ער איז ניט געוועזען קיין אסימילאַנט, ער האָט געוואָלט, אַז די יודען זאָלען ניט פערגעסען זייערע אבשטאַמונג אונד זייערע יודישקייט.

די פראַנצויזישע יודען זענען טאַקע באַלד געוואָרען טרייע בירגער פון פראַנקרייך. זיי זענען געוועזען דאַנקבאַר פאַר זייער בעפרייאונג און האָבען זיך בעטהייליגט אין אַלע זאַכען פון לאַנד מיט'ן גאַנצען האַרצען. אַז מען האָט באַלד געדאַרפט האָבען געלד, זענען די יודען געוועזען די ערשטע, וואָס האָבען געשענקט מיט פולע הענד. די קליינע געמיינדע פון באָרדאָ האָט אליין צוזאַמענגעבראַכט ניט וועניגער ווי 100 טויזענד פראַנק פאַר די רעגירונג. אויך זענען די יודען געגאַנגען פרייוויליג דיענען פאַר סאָלדאַטען און זיי האָבען זיך אויסגעצייכענט דורך זייער גבורה און זענען געוואָרען אָפיצירען. די יודען האָבען באַלד אויפגעהערט זיך צו בוקען און צו בייגען און זענען געוואָרען פרייע מענשען. פיעל האָבען טאַקע באַלד אַראָבגעוואָרפען זייערע יודישקייט, אָבער דאָס איז ניט געוועזען די שולד פון דער בעפרייאונג, נאָר פון דער שלעכטער און פאַלשער ערציהונג.

פון פראַנקרייך זענען אַרויסגעגאַנגען די שטראַהלען פון פרייהייט אין די גאַנצע וועלט און פון פראַנקרייך איז אויך ארויסגעגאַנגען די דערלייכטערונג פאַר די יודען פון דער גאַנצער וועלט. מען האָט אָנגעהויבען אומעטום צו שטרייטען פאַר די יודישע גלייכבערעכטיגונג און פאַר די יודישע פרייהייט. אין האָללאַנד האָבען די יודען באַלד דערגרייכט די פרייהייט און אויך אין דייטשלאַנד האָבען זיי אָנגעהויבען פון דער צייט אָן מיט מעהר מוטה צו אַרבייטען פאַר די דערגרייכונג פון זייערע רעכטע.

פאַביוס שאַך.

יודישער דלות אין אדעס.

(איינדריקע און בעאבאכטונגען).

V.

טאצעצניקעס—װענעליך מיט משא שטופער—האָבען מיר פערשריבען 373. דאָס זענען פון אדעסער אָרימע די אָרימסטע. א טאַצעצניק הייסט דאָס א אביון פון דער לעצטער מדרגה, א אביון וואָס שטענדיג דערעסט נישט, דערטרינקט נישט, וואָס געהט שטענדיג אָבגעריסען און אָבגעשליסען, וואָס שטענדיג חושכ׳ט פייניגט זיך אויפ׳ן גאַס, זוכענדיג זיין שווערע צָרה׳דיגע פרנסה. זומער אין די גרויסע היצען אונטער דער ברענעדיגער זון, ווינטער אין די בייזע ווינטען, פרעסט און שנייען, וועלגערט ער זיך אויפ׳ן גאַס מיט זיין טאצקע, שטופענדיג א משא פון 15־20 פוד, אָדער ערוואַרטענדיג די משא מיט גרויס אומגעדולד, מיט מורא... אויב עס וועט היינט קיין „שפאציר“ מיט משא ניט זיין — הייסט דאָס אַז ער און די געזינט וועלען היינט בלייבען ניט גענעסען זייער געוועהנליך שטיקיל טרוקענעס ברויט. אַ טאַצעצניק — דאָס איז אַ בילד פון אדעסער קעלער־אָרימקייט אויסגעשטעלט אין גאַס, אין מיט׳ן שטאָדט. — „זעהט, זאַטע און צופריידענע, וואָס פאַר צרות און יסורים ס׳איז דאַ נישט ווייט פון אייך“... אָבער דאָס אויג ווערט צוגעוועהנט צו אַלץ און אויך דאָס אימה׳דיגע בילד פון אָדעסער דלות מאַכט נישט אויף די פארבייגעהער דעם נייטהיגען איינדרוק.

טאַצעצניקעס זענען דאַ יודישע אין אָדעס געוויס מעהר ווי 600—700, אָבער נישט אַלע האָבען זיך פערשריבען. פיעל האָבען די קאָנטראָלאָרען דורכגעלאָזען צו פערשרייבען און פיעל ענטזאָגען זיך צו פערשרייבען, ווייל זיי איז אַ בזיון צו נעהמען נדבות. עס איז זיך גאָר ניט פארצושטעלען, וואָס פאַר אַ ביטער, אָרים לעבען די טאַצעצניקעס פיהרען. זיי וואָהנען אין די ערגסטע דירות, אין לעכער, גריבער, פערוואָרפענע ווינקלען פון פאדוואלען (צו איינינע דירות דאַרף מען פיהער דורכגעהן דורך פינסטערע, בלאָטיגע, גריבעדיגע „טונעלען“), אין ענגשאַפט, צו 2־3 געזינטען אין איין צימער, שפייזען זיך מיט ברויט, טהיי, קליינע פישליך, אָדער קאַרטאָפלעס. פלייש עסען ויי זעלטען. אין איינינע קעלערס ביי טאַצעצניקעס האָט מען מיר געזאָגט אַז פלייש קויפט מען נור אויף שבת *), און דאָס נישט אַלע מאָל (אַ טאַצעצניק, אַ פוילישער יוד, האָט מיר דערצעהלט, אַז אויף דעם לעצטען שבת איז ביי איהם געווען נור ברויט מיט טהיי— און דאָס טרעפט זיך, האָט ער לאַכענדיג געזאָגט, דריי מאָל א חדש). אָנגעטהון געהען זיי אין סמאַטעס, צוריסענע לעכער, מיט אָפענע הערצער, מיט באָרוועסע פיס.

פאַר אַ ווענעלע נעהמט מען זיך דאַן אַז אַלע וועגען זענען שוין פארשטעלט, אַז אַלע פרנסות זענען שוין אויסגעפרופט געוואָרען. פאַר אַ ווענעלע נעהמט זיך אויך אַ אורח, וואָס איז נישט לאַנג נעקומען קיין אָדעס זוכען „גליק“. און אָפט בענעגענט מען אין א ווענעלע אַ שענעם יודען אין אַ שוואַרצע קאַפאָטע... אין דער היים איז ער געווען א בעל־הבית, געהאַט פיינע חיונה, נאָכדעם געוואָרען א „יורד“ און נעלאָזט זיך אין אָדעס זוכען עפיס געשעפט. נאר ער האָט גאָר נישט געפונען און האָט געמוזט זיך איינשפאַנען אין ווענעלע.

ביי די אָרימע אַליין איז אַ טאַצקע אַ מבויש׳דיגע פרנסה. אויף די פראַגע, מיט וואָס בעשעפטיגט זיך אייער מאַן? — ענטפערט די פרוי אַלע מאָל זיפצענדיג, אומעדיג — מיט וואָס בעשעפטיגט ער זיך? ער שטופט נעביך אַ ווענעלע. אין דערביי לייגט מען יעדעס מאָל צו: „וואָס זאָל מען טהון, וואו נעהמט מען בעסערע פרנסות?“

דער פערדיענסט פון אַ טאַצעצניק איז 30, 40 העכסטענס 50 קאפ אַ טאָג. פון דעם געמיינעם פערדיענסט דאַרף מען נאָך צאָהלען 10 קאפ׳ אַ טאָג פריקאַט פאַר דאָס ווענעלע. דאָס ווענעלע איז נישט זיינס און ער באָרגט עס אויף פריקאַט ביי׳ן פאַדריאַדציק, לאָזענדיג אין משכון זיין פאַספאָרט. צי ער פערדיענט אַ טאָג צי ניט — די 10 קאפ׳ מוז ער איינצאָהלען, אַז ניט קריגט ער נישט מאָרגען דאָס ווענעלע. אָפט מאָל טרעפט מען אין גאַס פון אווענר אַ טאַצעצניק זיצט און וויינט — ער האָט ניט די 10 קאפ׳ פאַר די טאַצקע. וואָס ער האָט נישט אויף ברויט, דאָס אַרט איהם נישט אַזוי: וועט ער האָבען מאָרגען, אָבער וואָס וועט ער מאַכען אָהן אַ ווענעלע?

די פאַדראַציקעס פון די ווענעליך מאַכען זעהר גוטע געשעפטען. איינינע האָבען גרויסע אייגענע הייזער אין אָדעס. אַ ווענעלע קאָסט סך־הכל 25 רובל און נעהמענדיג פריקאַט 10 קאפ׳ אַ טאָג מאַכט עס אויס כטעט 125 %. דער טאַצעצניק וואָלט האָבען אַ איינען ווענעלע, וואָלט ער געראַטעוועט געווען. אָבער וואו קריגט מען אַזאַ „מטמון־געלד“ — גאַנצע 25 רובל? עס וואָלט געגרינדעט געוואָרען אַ קאַסע פון קליינע אנלייהען, וואָלט זי געקענט פיעל פערגרינגערען דאָס שווערע לעבען פון אַזעלכע אומגליקליכע. מען וואָלט געקענט זיי איינשאַפען טאַצקעס, און צאָהלענדיג דיזעלבע 10 קאפ׳ אַ טאָג, וואָלטען זיי אין אַ משך פון אַ יאָהר אויסגעצאָהלט פאַר די טאַצקע, און נאָכדעם בלייבען אַ בעל־הבית פון אַ „אייגענער“ טאַצקע— דאָס איז דאָך אַ גאַנצע עשירות! אַזאַ קאַסע וואָלט פערגרינגערט די לאַגע אויך פון פיעל אַנדערע אָרימע, ווי מיר וועלען שפעטער זעהן. אָבער אויף אַזאַ מין צדקה־זאַך האַפט מען זיך נישט אין אָדעס. מען איז איינגעוועהנט העלפען אַ אָרימאַן מיט צדקה, מיט אַ נדבה נעבען; אָבער אויסהעלפען איהם מיט א גמילות־חסד, מיט אַ קליינע אנלייהע (אָהן אַ משכון, געוועהנטליך), אי די הילף איז גרעסער און וויכטיגער אי קיין בזיון און פחיתת־הכבוד איז דערביי נישט דאָ — צו דערצו איז מען נאָך נישט איינגעוועהנט.

ווי אָרים די טאַצעצניקעס לעבען וועל איך ברייגען איין פאַקט (איינער פון צעהנדלינע אַנדערע), וועלכער כאַראַקטעריזירט זייער שווערע פערפינסטערע לאַגע. אויף קאַלאַנטאַיעווקע בין איך אַריין אין אַ נידריגען פינסטערען קעלער צו אַ טאַצעצניק. אַ שמאָל ענג צימעריל, נאַס, פון די ווענט רינט; הויל און פוסט אַרום, נאָר קיין מעביל. אויף דער פאַדלאָגע ליגען סמאַטעס, צוריסענע בגדים. די פרוי האָט געהאַלטען אַ זייג־קינד אויף דער האַנד, נאָך דריי קינדער וועלגערען זיך אויף דער ערד. אַ אונגעוועהנליכע אָרימקייט... דער טאַצעצניק פערדיענט זעהר ווייניג. אָפט קומט ער אַהיים גאָר אָהן אַ פאָצען, מיט ליידיגע הענד. די קינדער וויינען „עסען“ און ס׳איז נישטאָ וואָס זיי צו געבען, די פרוי דערצעהלט מיר זייער ביטערע לאַגע. זיי זענען פון אומאַן, שוין 5 יאָהר אין אָדעס, און נאָך איין טאָג אַ גוטען נישט געהאַט. נור הונגער, דחקות, קעלט, נויט און צרות פון טאָג צו טאָג.

*) פלייש אין די ארימע דירות קומט זעלטען אריין. דער הויפט־מאכל ביי די אדעסער אביונים איז א געקעכץ פון קארטאפלעס מיט פאסאלען „פון נישט“, ד. ה. אהן פלייש, אהן שמאלץ, אהן מילך, געקאכט מיט גאר נישט...

זאלבע פּיערט וואָהנט מען אין אַ ענגען צימער און איין ווינקעל האָט מען נאָך פּערדונגען אַ פרעמדען פּאַר 5 קאפּ׳ אַ טאָג. דער קווארטיראַנט איז אַ קריסט אויך אַזאַ קבצן, מסתמא, ווי זיי. אַ יודישער שכן האָט זיך ניט געמאַכט. און אַזוי וואָהנען אין איין צימעריל צוזאַמען „שם ויפת“, אַ יודישע געזינט און אַ קריסט. צוויי גרויסע וועלטען פון פּערשידענע מנהגים, זיטען, מדות אין איין קליינינקען צימעריל.

נעוועהנטליך נור הונגער און נויט קענען ברייננען צו אַזעלכע ערשיינונגען.

קוישען־הענדלער, סטאַריאָוועשצניקעס, קעראסין—און אָבסטאַרומטרענער, טצארני־ראבאצעס א. ד. ג. האָבען מיר פּערשריעבען 2230. דאָס זענען נור אָרימע, נידערגשלאָגענע מענשען, וואָס פּיהרען זעהר אַ שווערע „מלחמה“ פּאַר׳ן לעבען. טראָגענדיג גאַנצע טעג איבער די הויפען די גרויסע קוישען אייער, אָבסט א. ד. ג. די שווערע כלים מיט קעראַסין, אָדער גרויסע קאַסטענס מיט גאלאנטעריי־סחורה, קומט מען אַהיים מיט אַ פּערדיענסט פון 50־60 קאפּ׳ אַ טאָג. פון אַזאַ פרנסה קען מען האָבען נור אַ פינסטערען ווינקעל און אַ ביסען טרוקען ברויט. פון דעם קליינעם „ריוח“ מוז מען נאָך צאָהלען אַ היבשען טהייל דעם פּראָצענטניק, וועלכער לייהט עטליכע רובעל איינצוקויפען „רומעל“. אָהן דעם בעל־טובה — פּראָצענטניק קומט כמעט קיינער נישט אויס. דעם גיט ער סחורה און שטעלט מקחים ווי איהם געפעלט (גאלאנטעריי־הויף־הענדלער), דעם גיט ער געלד און נעהמט עס אָב מיט אויפגעקויפטע זאַכען (סטאַריאָוואשצניקעס) צאָהלענדיג פּרייזען נאָך זיינע „מבינות“ נאָך א. ז. וו. — מען האָרעוועט פּאַר׳ן גולן, בעקלאָגען זיך אלע, אָבער וואו קריגט מען ערגיץ אנדערש־וואו אַ רובל? — קליינע קרעדיט־פעריינען וואָלטען געקענט פיעל אויסבעסערען די לאַגע פון די דאָזיגע אָרימע, אָבער די פעריינען זענען נאָך נישט דאָ און דער פּראָצענטניק געוועלטיגט נאָך זעהר שטאַרק.

פאַבריק־אַרבייטער האָבען מיר פּערשריבען נור 552 פאַמיליען. אין 1887 יאָהר האָט פּראָפעסאָר סובבאטין פּערשריבען אין אָדעס יודישע אַרבייטער 1232. פּאַר די 13 יאָהר זענען פאַבריקען אין זאַוואָדען פיעל מעהר געוואָרען אין אָדעס, און יודישע ארבייטער איז געווים מעהר ווי 3000—4000 (קיין ריכטיגע ציפער האָבען מיר ליידער נישט געקענט דערגעהן), אָבער ניט אַלע ווילען און דאַרפען אָנקומען צו שטיצע. זייער פּערדיענסט איז לערך אַ רובל, אַ רובל מיט אַ פערטיל אַ טאָג פּאַר 12 שעה אַרבייט, פון 6 ביז 6. דערהויפּט אַרבייטען יודישע אַרבייטער אויף פאַבריקען פון לעדער, אייזען, טשוגון, מעביל, טאפּעטען, שפּיגלען, מאַשינען, זייף, צוקער, פּאַפּיראָסען, נילזען, קאָנפעקטען א. ז. וו.

קוטשערס האָבען מיר פּערשריבען 18[illegible]. אַרבייטער פון טאָג, שכירי־יום — מעהר ווי 200. מענשען אָהן בעשטימטע בעשעפטיגונג, וואָס לעבען פון ווינט- 453. אָרימע לייט, „בעטלער“ — 170 (בעטלער זענען געווים מעהר, נאָר פיעל שעמען זיך אַרויסצוזאָגען זייער שענדליכע פרנסה). זייער אַלע פּערדיענסט אַ טאָג איז פון 20 ביז 70 קאפּ׳, אָבער ווי פיעל טעג איז גאָר קיין ארבייט און פּערדינסט ניטאָ?

(פאָרטזעצונג קומט)

מענדל לעווין.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

א מעשה אהן א סוף. א בזיון. א רב מיט מעשים טובים.

„ווי מיר האָבען פּאָרויס געזאָגט אין אונזער צייטונג, אַזוי האָט זיך אויסגעלאָזט: „דער פּאָליטישער הימעל האָט זיך פּערחמאַרעט“, אַזוי הויבען אָן אָפּט די שרייבער זייערע פּאָליטישע אַרטיקלען אין די צייטונגען, מיט דיזעלבע ווערטער קען איך איצט אויך אָנהויבען מיינע „שטעדט און שטעדטליך“ ווענען די וויבאָרעס פון ראבינער אין קישיניעוו.

אין מיין פאָריגען אַרטיקעל האָב איך פאָרויסגעזאָגט, אַז די היינטיגע וויבאָרעס אין קישיניעוו וועלען זיין עטוואָס בעזונדערס אינטערעסאַנט, און עס האָט זיך טאַקי אַזוי אויסגעלאָזט. דעם 17 און 18־טען יולי זענען דאָרט פּאָרגעקומען אַזעלכע בעזונדערע און מערקווירדיגע וויבאָרעס, מעהר ווי מיין אָרימע פאַנטאַזיע האָט זיך געקענט פּאָרשטעלען.

דעם ערשטען טאָג ביז שפּעט אין דער נאַכט האָבען זיך נאָך די וויבאָרעס ניט געענדיגט און די אמת׳ע וויבאָרעס זענען ערשט פּאָרגעקומען דעם צווייטען זאָג. אלע גאַסען, וואָס קומען אויס נאָהענט צו דער „דומא“ זענען געוועזען פול מיט מענשען. די דריי צדדים פון די דריי קאנדידאַטען האָבען זיך געסטאַרעט וואָס מעהר ברייננען מענשען פון זייער צד; דער עולם האָט זיך אַלע מאָל פּערגרעסערט, נאָר פּאַר זיי איז אַלץ ווינציג געוועזען; איין צד האָט זיך דערום געווענדעט צום גאלאוו מיט אַזאַ ביטע: אַזוי ווי אין דעם טאָג איז אַ יריד אין קישיניעוו און דאָס האַלט אויף אַלע משרתים פון די קלייטען צו קומען אויף די וויבאָרעס, זאָל מען מיט די וויבאָרעס איבערוואַרטען דעם יריד, נאָר דער גאלאווא האָט זייער ביטע אָבגעזאָגט. דאַן האָבען זיי זיך געווענדעט צו די בעל־בתים פון די קלייטען, זיי זאָלען בעפרייען די פּריקאשציקעס, און פיעל האָבען זייערע פּריקאשציקעס טאַקי אָבגעלאָזט צו די וויבאָרעס. די איבריגע צדדים האָבען אויך ניט געשלאָפען, און מען האָט אַגיטירט אויף וואָס די וועלט שטעהט. אפילו ווייבער און מיידליך האָבען געטריבען זייערע בעקאַנטע צו די וויבאָרעס און זיי אָנגעזאָגט, פּאַר וועמען זיי זאָלען וואַרפען ווייסע און פּאַר וועמען שוואַרצע גאַלקעס.

— געה וואַרף אַ ווייסע גאַלקע פּאַר קאטלאווקער׳ן, שרייט אַ פריילין צו איהר חתן.

— איך קען ניט, ענטפערט דער חתן, איך בין פון עטינגערס צד.

— איך וועל קיין מאָל ניט חתונה האָבען פּאַר דעם, וואָס איז ניט פון מיין צד.

און דער שידוך צוגעהט זיך און די געוועזענע כלה געפינט איין אַנדער יונגען מאַן, וואָס זאָגט זיך אָב פון בארשעווסקעס צד און נעהט וואַרפען אַ ווייסע גאַלקע פּאַר איהר צד — פּאַר קאטלאווקער׳ן.

איינע אַ פריילין מיט 25 טויזענד רובל נדן האָט דעם 8־טען יולי צוגעזאָגט 56 יונגע לייט, אַז זי וועט פּאַר זיי אַ כלה ווערען, זיי זאָלען נור געהן וואַרפען ווייסע גאַלקעס פּאַר איהר צד.

אַ צווייטע פריילין, זעהר אַ שענע, שרייבען די אָדעסער צייטונגען, האָט פּאַר יעדע ווייסע גאַלקע פּאַר איהר צד געשענקט אַ הייסען קוש.

אזוי שטאַרק האָבען די צדדים אגיטירט אין דער גרויסער מלחמה, אז זיי האָבען ווי די בורען אין טראנסוואל אויך גענומען זייערע ווייבער און טעכטער צו הילף, און די קישיניעווער בנות־ישראל האָבען דאָ געוויזען גבורות, ניט ווייניגער, ווי די בעריהמטע בורישע פרויען.

ווען דער פּאָליציימייסטער איז ארויס אויף דער גאַס איינלאַדען דעם עולם, זיי זאָלען אַריינגעהן אין דומע געבען זייערע שטימען, האָט ער ניט געוואוסט, וואָס דאָ אָנהויבען צו טהון, דער עולם איז אַזוי גרויס געוועזען, אַז אַלע האָבען אין דער גרויסער זאַל ניט געקענט אַריין און מען האָט דעם גרויסען עולם געמוזט אַריינלאָזען צו פּארוויז.

די צדדים האָבען ניט אויפגעהערט צו אַרבייטען, און דער עולם איז וואָס ווייטער גרעסער און גרעסער געוואָרען און אַזוי ווי אלע האָבען געוואָלט אריין אין זאַל, איז דער רעש און דאָס געשריי געוועזען שרעקליך, די ערד האָט פּראָסט געציטערט.

שפּעט אין דער נאַכט, נאָך פיעל מיהע און שווערער אַרבייט, ווען א׳ע זענען שוין געבליבען אָהן כוחות און קוים געשטאַנען אויף די פיס פון דעם גרויסען ראנגלען זיך, האָבען זיך ענדליך געענדיגט די וויבארעס, נאָך אָ ד ן א ר אַ ב י נ ע ר...

נאָך דער גרויסער שווערער אַרבייט פון טעג, וואָכען און חדשים נאָך דער גרויסער מלחמה צווישען די דריי צדדים איז די שטאָדט קישיניעוו ווי איין וויסטע אלמנה ווידער געבליבען אָהן אַ ראַבינער׳

ב א ר ש ע ו ו ס ק ע האָט בעקומען 724 ווייסע און 902 שוואַרצע גאַלקעס; ק א ט ל א ו ו ק ע ר 747 ווייסע און 880 שווארצע; ע ט י נ ג ע ר 795 ווייסע און 830 שוואַרצע.

און, ווי איהר זעהט פון די ציפערן, האָבען אַלע דריי קאַנדידאַטען בעקומען מעהר שוואַרצע ווי ווייסע גאַלקעס אַזוי אז מען וועט מוזען מאַכען נייע וויבאָרעס. עס וועלען זיך אָנהויבען נייע מחלוקות, נייע אניטאציעס מיט נייע סקאַנדאַלען.

ווען, ווען, וועלען זיך אַמאָל די ראַבינער מחלוקות ענדיגען אין קישיניעוו, ווען וועט אויף דער דאָרטיגער ראַבינערשטעל זיצען רוהיג אַ ראַבינער? אויב איהר ווילט דאָס אַלעס וויסען, פרעגט דעם ענגלענדער ק י ט ש ע נ ע ר, ווען וועט זיך ענדיגען די מלחמה אין טראנסוואל, פרעגט דעם בור ד ע ו ו ע ט, ווען וועט ער מיט זיין חיל זיך איבערגעבען די ענגלענדער.

זיי וועלען אייך ענטפערען: מיר זענען גבורים און וועלען זיך שלאָגען ביז אין לעצטען טראַפּען בלוט. די קישיניעווער יודען, ווי איהר קענט זיך איבערציינגען פון די ציפערן ביי די וויבאָרעס, זענען אויך גבורים און וועלען זיך אויך שלאָגען ביז אין לעצטען טראָפּען, נאָר דער חילוק איז, זיי שלאָגען זיך אַזוי לאַנג איבער „פרייהייט" איבער איין אייגען שטיקיל לאַנד, און מיר יודען שלאָגען זיך נור איבער „אַ האָהן מיט אַ היהן" אָדער איבער „אַ שפּילקע אין פּופּעק" און מאַכען פון זיך אַ חורבן, אַ תל.

קען דען זיין אַ גרעסערער חורבן, גרעסערע בזיונות פאַר יודען, וואָס מיר זעהען צו שוין מעהר ווי צעהן יאָהר אין קישיניעוו די מחלוקות און סקאַנדאַלען איבער אַ ראַבינער? קען מען דען אַלעס ברייגגען אויף דעם מויל אָדער אויף פּאַפּיער, וואָס דאָרט קומט פאַר צווישען די צדדים מיט זייערע אגיטאַציעס?

די גובערנסקי פּראַווליעניע, דער סענאַט זענען פול מיט די קישיניעווער וויבאָרעס, און איצט וועט זיך ערשט ווידער אָנהויבען פון דעם „אלף"־„בית". אין קישיניעוו רעש׳ט מען ווידער, מען שיקט פּראָטעסטען, מען חלאפּאטשעט און מען גרייט זיך ווידער אויף נייע וויבאָרעס, וועלכע די גובערנסקע פּראַווליעניע וועט בעשטימען.

א בזיון פאַר לייטען.

אָהן שום בזיון געוועלטיגט איצט אין דער שטאָדט ו ו י נ י צ ע (פּאָד. גאב.) איינער אַ בטלן מ. נ. ר. דער דאָזיגער פּאַרשוין ווייזט אונז צום הונדערטען מאָל, אַז ווער עס וויל נור זיין אַ ראש ביי יודען, קען עס אויספיהרען. מען דאַרף נור קענען אינטריגירען און מחלוקת אָנמאַכען צווישען שטילע מענשען.

דער דאָזיגער מ. נ. ר. איז אַמאָל אין דובנא געוועזען אַ דיין און פאַר זיינע שענע מעשים האָט מען איהם פון דאָרט אַרויסגעטריבען. הרב הגאון יצחק אלחנן ז"ל האָט שוין לאַנג געאסר׳ט איהם צו זיין אַ דיין איבער אַ מעשה, וואָס עס פּאַסט ניט פאַר קיין רב. די גאַנצע געשיכטע איז געוועזען בעשריבען אין דער העברעאישער צייטונג „היום" נו׳ 57 תרמ"ז.

הרב הגאון ר׳ ישראל איסר שפּירא ממעזיריטש שרייבט אין זיין ספר וועגען דעם מ. נ. ר. „המורה הזה כבן סורר ומורה".

מיט אַזוינע אַטעסטאַטען פון געוויסע רבנים האָט, פערשטעהט זיך, דער דאָזיגער ר. מעהר ניט געקענט ווערען קיין דיין, נאָר אַזוי ווי צו קיין אַרבייט פון וואַנען ער זאָל האָבען זיין פּרנסה, איז ער ניט פעהיג, האָט ער געפּריווט אַרומפאָהרען אין עטליכע שטעדט, און עס איז איהם שיער ניט געראָטען צו ווערען דיין אין ק א ח א ו ו ק ע, אָבער ער האָט זיך באַלד דאָרט געלאָזט דערקענען מיט זיינע מעשים טובים און מען האָט איהם פון דאָרטען אַרויסגעטריבען.

די צייט איז דערווייל געגאַנגען, דער „היום" האָט זיך פערמאַכט, פון דעם נומער 57 „היום" איז שוין לאַנג קיין זכר ניט געבליבען. דאָס ספר פון מעזיריטשער רב איז היינט אַ יקר המציאות, צוריסען דעם סדור, היינט וואָס האָט מען מורא צו האָבען פאַר דעם רבי׳ן? און דער דאָזיגער אָסטאַוונאַי דיין האָט אויפגעהערט מורא צו האָבען, גערעכענט, אַז מען האָט שוין פערגעסען אין זיינע מעשים־טובים און איז אַראָבגעקומען קיין וויניצא אין אָנהויב אַלס דרשן. וויסענדיג אַז צווישען די בעלי־בתים וועט ער גאָר ניט אויספיהרען האָט ער אָנגעהויבען זיך דרעהען צווישען בעלי־מלאכות אַזוי לאַנג, ביז זיי האָבען איהם געמאַכט פאַר זייער רב. קיינער וואָלט זיך אפשר אויף איהם ניט אומגעקוקט, ווען ער זאָל זיך זיצען שטיל, נאָר ווי עס שרייבט אונז אַ זיכערער מענש, אויף וועלכען מיר קענען זיך פערלאָזען, „האָט ער אָנגעמאַכט אזאַ מחלוקת אין שטאָדט, אַז עס איז ניט צו בעשרייבען, אַלע צדקות זענען חרוב ונחרב געוואָרען, איינער מיט דעם צווייטען זענען אויף מעסער שטעך און דער „רב", וועלכען מען האט פאַר זיינע מחלוקת שוין ניט פון איין שטאָדט אַרויסגעטריבען, געוועלטיגט דאָ צווישען די שטילע אָרענטליכע בעלי־מלאכות און שווימט אַרום ווי אין פּוטער".

אַלס רב זוכט ער שטאָדט עברות, און אויף די בעלי־עברה׳ניקעס רייצט ער אָן זיין חברה חסידים, אויף די צדקה זאַכען, וואו ער איז ניט קיין הויפּט רעדעלפיהרער, לאָזט ער קיין צדקה געבען; היינט האָט ער זיך אָנגעהויבען צו ביסליכווייז אַרויסווייזען מיט זיינע אַלטע

מעשים־טובים. איינער א יוד האט ביי דער באהן אויף א־טארג אבגעקויפט הייוען, האט ער זיך דערוואוסט און געשיקט איהם רופען און געאסר'ט זיינע הייוען. געענדיגט האט זיך דערמיט, אז דער שענער רב האט די הייוען זעלבסט פערקויפט מיט טאקסע און דאס געלד זיך צוגענומען. דער יוד האט איצטער א טענה, אז ווי באלד די הייוען זענען כשר, וואלט ער זיי זעלבסט געקענט פערקויפען.

פערשטעהט זיך אז סוף כל סוף וועט מען דעם טייערען רב פון דאנען אויך ארויסטרייבען, עס פרעגט זיך נור, ביז ווי לאנג נאך וועט וויניצא ליידען בזיונות פון אזא רב, אומשטיינס געזאגט.

דער קארעספאנדענט בעט אונז אין נאמען פון א סך וויניצער בעלי־בתים דעם חלול־השם מיט דעם רב אבצודרוקען אין אונזער „ציימונג", ווייל אונזערע וויניצער בעל־מלאכות לייענען נור דעם „יוד", זאלען זיי אויך וויסען די מעשים טובים פון זייער רב.—

אמת.

P. S. נור וואס האבען מיר בעקומען א בריעף פון קישינעוו אז די ראבינער וויבארעס זענען דארט פארגעקומען ניט אהן קיין אומגליקען — איינינע זענען פערוואונדעט געווארען, צוויי פון זיי מיט צובראכענע הענד און פיס האט מען אוועקגעפיהרט אין שטעדטישען שפיטאל און די איבריגע האט מען אבגעפיהרט צו הויז.

ציימונגען פון דער וואך.

(קאווקאזער יודען). „יודישע רייזענדע סוחרים אין אימערטיע". אונטער דעם נאמען בעשרייבט די ציימונג „קאווקאז" א יודישען נע־ונד'ניק, וואס פאהרט ארום מיט זיינע פעקליך סחורה איבער די שטעדטליך און דערפער אין די פערווארפענע ווינקעליך פון אימערטיע.

ניט איין מאל בעגעגענט מען איהם אין וועג, זיצענדיג אונטער די פעק סחורה אויף זיין אנגעלאדען פערדיל אדער מען זעהט איהם געהענדיג צו פוס ויך קוים שלעפענדיג אויף די שמאלע וועגען צווישען די בערג. חאטש ער געהט אין קאווקאזער קליידער, איז פון דעסטוועגען באלד צו בעמערקען, אז ער איז פון די בני־שם, זיין גאנצע פיגור איז סעמיטיש, א בלאס לאנג געזיכט, א שפיציגע לאנגע נאז, צוגעקוועטשטע ליפען, טונקעלע מעלאנכאלישע אויגען, אין דעם שטייגער פון זיין פאהרען רייטענדיג זעהט ער אויס ווי א פרוי אויף א מענער זאטיל. אט די יודישע וואנדערער זענען ניט גלייך צו די יודען וואס וואהנען שטענדיג אין שטאדט. דער שטעדטישער יוד איז לעבעדיג, ריהרעוודיג און האט ליעב א סך צו רעדען. דער יודישער וואנדערער איז א שווייגער, ריהרט זיך קוים מיט איין אבר און ענטפערט קוים, ווען מען פרעגט איהם עפּים, א בעשטענדיג ארט, וואו צו בעשעפטיגען זיך, האט ער ניט, ער איז שטענדיג אין וועג, נור א דריי פיער מאל אין יאהר קומט ער א היים.

און וואהין פערטראגט איהם דען ניט די פרנסה! היינט איז ער אין גאריסקער אויעזד, מארגען אין שאראפאנסקען, איבערמארגען אין קיטאיסקען אויעזד און איידער מען קוקט זיך אום, האט ער זיך שוין מיט זיינע פעקליך אריבערגעטראגען אין לעטשחום, אין ראטשו אדער אין סוואנעטי.

א קיילעכדיג יאהר פאהרט ער ארום איבער די ערטער, חאטש ער ווייסט זעהר גוט, אז קיין גרויסע פערדיענסטען וועט ניט זיין. עס ציהט איהם ווי א מאגנעט ארומצופאהרען, פון געוואהנהייט קען ער אויף איין ארט ניט איינזיצען. זיצען איין איבריגען טאג אין א שטעדטיל, איבערהויפּט דאן, ווען ער האט זיך שוין געזעהן מיט זיינע קונים, איז ביי איהם איין אבקומעניש—דער פדיון איז ביי איהם זעהר א קליינער, חאטש אין זיינע פעקליך געפינט זיך סחורה פאר א דריי־פיער הונדערט רובל. אין איין ארט פערקויפט ער א קלעטציל פאדעם, א בריעוויל נאדלען, א פינגערהוט אדער א שעריל. אין א צווייטען ארט פערקויפט ער א שפיגעלע, א קעמעלע, שפילקעס, עטליכע ארשין ציץ אדער לייוואנד, א פידעלע פודער, א אבגעגילט פינגעריל מיט א גלעזערן שטיינדיל א. ד. ג. נאר ניט אלע טאג לייזט ער געלד, אין איינינע דערפער פערקויפט ער גאר ניט, חאטש מען הייסט איהם צופאקעווען אלע זיינע פעקליך, מען זאל אנקוקען זיינע סחורות און אזוי שווייגענדיג צופאקט ער אמאל פופצעהן מיט דער האפנונג, „אפשר וועט מען עפים נעהמען".

בכלל יאגט ער זיך ניט נאך גרויסע פערדיענסטען, ער איז צופרידען, ווען ער פערדיענט אזוי פיעל, אז ער מיט זיין פערדיל זאלען זאט זיין. מעהר ברויכט ער ניט, האטש ער האט פיעל אנדערע הוצאות. צו הויז האט ער א פאמיליע פון א פרוי מיט קינדער און אפשר אויך איין אלטע מוטער, קליינע שוועסטער און ברידערליך, מען דארף זיי אויך עפים צו שיקען פון זיינע פערדיענסטען, מען דארף אויך צאהלען פאר א בלעטיל, ער זאל מעגען האנדלען, מען דארף בעצאהלען דעם סוחר פאר די געבארגטע סחורה, ער זאל ניט אנווערען דעם קרעדיט, מען דארף צאהלען דירה־געלד און אלם בעל־הבית גיט ער אויך צושטייער, אז מען זאל אויסהאלטען דעם רב אין זיין געגענד. אויסער דעם דארף ער געבען מתנות דעם עלטסטען, ביי וועלכען ער נעמט א פאספארט, די שרייבער פון די דערפער, וועלכע „שרייבען צו זיין פאס", היינט דעם „דעסיאטסקע" דערפאר, וואס ער גיט אכטונג אויף זיין פאמיליע... איז דען אויסצורעכענען דעם יודענס הוצאות! און אט, ווען ער מאכט נאך דעם יאהר זיין באלאנס, זעהט דער יודישער נע־ונד'ניק, אז ער האט א גאנץ יאהר אומזיסט געארבעט' ער האט ניט קיין מזומנ'עם גראשען אויף צו קויפען פרישע סחורה און מוז ווייטער אריינפאלען אין חובות צום גרויסען סוחר און ווידער קויפען אויף בארג...

אין קאווקאז געפינען זיך באנדעס, וועלכע לעבען נור פון גזילה און ביי זיי איז א יוד שטענדיג דאס כפרה היהנדיל, און דער יודישער וואנדערער האט א נייע הוצאה, צאהלען א געוויסען מס די גזלנים, זיי זאלען אין וועג ניט צונעהמען ביי איהם די סחורה, אדער אין גאנצען איהם דערהרג'ענען. די אלע הוצאות דארפען טראגען די פערדיענסטען פון זיינע געבארגטע פעקליך סחורה. ניט קוקענדיג אויף אזא ביטער מזל, שם'ן די יודישע וואנדערער פאר ארענטליכע מענשען, זיי דינען אפט אלס פאסט פון איין דארף אין צווייטען, מען שיקט דורך זיי בריעף און געלד און, ווי מען דערצעהלט, האט זיך ניט געטראפען, זיי זאלען די פאקעטען ניט אבגעבען אדער פערלייקענען דאס געלד.

אדאנק זייער גוטען נאמען, גלויבט מען זיי אומעטום, חאטש מען האט זיי ניט ליעב פאר וואס זיי זענען יודען.

זעהר זעלטען, אז איינער פון זיי זאל קומען צו עטוואס פערמעגען אדער צו א אייגען דארפיש הייזיל, דאס מעהר ווערען זיי געבארען און שטארבען אביונים.

די ציימונג דערצעהלט ווייטער, אז די יודישע וואנדערער־סוחרים, האבען א זעלטענעם זכרון, אלע איינוואהנער פון די דערפער געדענקען זיי ביי די נעהמען, זיי ווייסען אלע וועלטנייעסען און די דארפסלייט דערוויסען זיך פון די לעבעדיגע ציימונגען אלע פאליטישע און וועלטליכע נייעס.

(דער תנ"ך אין קליין־רוסישער שפראך). וואהלין דערצעהלט:

ה. קולעש אין קיעוו האט אנגעהויבען איבערזעצען דעם תנ"ך אין די קליין־רוסישע שפראך. נאך זיין טוידט האט געענדיגט דעם תנ"ך י. לעוויצקי. די איבערזעטצונג איז געמאכט פון דעם העברעאישען טעקסט. די איבערזעטצונג איז זעהר געלונגען, מיט איהר קען זיך פערגלייכען נור די דייטשע ביבל.

די אלמנה פון דעם איבערזעטצער האט דעם תנ"ך איבערגעגעבען אין די גייסטליכע צענזור, וועלכע האט ניט ערלויבט צו דרוקען דעם תנ"ך אין דער קליין־רוסישער שפראך. דאן האט די אלמנה מיט דעם כתב־יד זיך געווענדט צו דער „לאנדאנער ביבלישער געזעלשאפט". די געזעלשאפט האט באלד געענטפערט, אז זי קען די ביבל דרוקען און גיט פאר דעם כתב־יד 5000 רובל.

(א בעל־טובה אויף יענעם'ס קעשענע). „הצפירה" שרייבט מען פון בוקארעשט, אז מיט איינינע וואכען צוריק האט ה' לוי סנ"ל אנגעהויבען ארויסצוגעבען א זשארגאנישע ציימונג „האור".

און חאטש די ציימונג איז אין פארמאט נאך קליין, אבער גרויס איז איהר אינהאלט. פיעל פערנעהמט זי זיך מיט די שאלות, וואס זענען נוגע צו יודען אין רומעניען, איבערהויפט טהוט זי א גרויסע זאך, וואס זי גיט איהרע

לעזער די יורישע געשיכטע נאך ד"ר גרעץ. אנשטאט די פוסטע ראמאנען, וואס אנדערע הערויסגעבער געבען אום צוצוציהען דעם פראסטען עולם.

דאס איז זעהר שען פון ה' סג"ל, וואס וויל זיינע לעזער געבען יודישע געשיכטע אנשטאט פוסטע ראמאנען, אבער מיר האבען דאס גליק געהאט צו זעהן די נייע צייטונג, אין וועלכער עס האט זיך אנגעהויבען דרוקען ווארט ביי ווארט "די יודישע פאלקסגעשיכטע" פון פראפעסאר גרעץ, וועלכע מיר האבען פאריגעס יאהר נעגעבען די אבאנענטען פון "יוד".

א בעל-טובה אויף יענעם'ס קעשענע און אויף פרעמדע ארבייט!

(יודען ביי דער גרעניץ). וועגען דער לאגע פון די יודען אין נאוואסעליץ וואס נעפינט זיך ביי דער עסטרייכישער גרעניץ פון וועלכע אונזער קארעספאנדענט האט געשריעבען אין "יוד" נו' 28 שרייבט מען איצטער דעם "אד. ליסטאק".

דא האט מען בעקומען ידיעות, אז עס ווערט אין פעטערסבורג צוזאמענגערופען א קאמיסיע פון רוסישע, עסטרייכישע און דייטשע דעלעגאטען אום צו בעראטהען איבער די לאגע און צו דערהאלטען דעם מסחר צווישען די איינוואהנער, וועלכע וואהנען ביי די גרעניצען.

די היגע איינוואהנער, וואס האבען זיך משתדל געווען, מען זאל זיי ווידער ערלויבען אריבערגעהן די גרעניץ, האבען בעקומען א טעלעגראמע פון בעסעראבער גובערנאטער, וועלכער געפינט זיך איצטער אין פעטערסבורג. "ביז די פראגע וועט ענטשידען ווערען, וועט מען פערגרינגערען".

די טעלעגראמע האט די דארטיגע איינוואהנער זעהר דערפרעהט, ווייל איצטער הויבט זיך אן דער האנדעל מיט געטריידע פון נייעם אורואזשאי. און דער מארק דערפון איז אין יענער געגענד איבערהויפט עסטרייך. —

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — אין די וויענער פריימויערער לאזשען זענען ניין צעהנטיל יודען. דערפאר שרייבט דאס "יודישע פאלקסבלאט" — טהון זיי צדקה נור קריסטען. א יוד, א מיטגליעד פון דער חברה, האט געזאגט דעם מיטארבייטער פון דער צייטונג, אז די וויענער פריימויערער האבען זעהר פיעל געטהון פאר די ארימע קוילענגראבען ארבייטער. "און וואס האט איהר געטהון פאר די אומגליקליכע רומענישע עמיגראנטען"? האט געפרעגט דער מיטארבייטער. "מיר ארבייטען נישט פאר יודען, נאר פאר מענשען!" — האט געענטפערט דער יודישער פריימויערער. ווי עס זעהט אויס האלט דער יודישער פריימוירער די יודישע ארימע לייט נישט פאר קיין מענשען.

*

רוסלאנד. — אין די פעטערבורגער צייטונגען זענען געבראכט שלעכטע ידיעות וועגען אריינגעהען יודען אין די הויכע און מיטעלע שולען. די "פעט' וויעדאמאסטי" האבען געהערט, אז אין די אוניווערזיטעטען וועלען אריינגענומען ווערען יודען נישט מעהר ווי 3% און אין מאסקווער אוניווערזיטעט וועלען נישט אריינגענומען ווערען קיין שום יודען. די "רוסקיא וויעד" ברענגט א ידיעה, אז אין די גימנאזיעס וועלען אריינגענומען ווערען יודען נישט מעהר ווי 2% יודען. דערווייל איידער די בעגרענצונגען בעקומען א קראפט דורך דאס געזעץ האבען זיך איניגע לעהראנשטאלטען צוגעאיילט און שוין פערמאכט יודען די טיהרען. דער פעטערבורגער טעחנאלאגישער אינסטיטוט האט שוין אויפגעהערט צוצונעהמען פראשעניעס ביי יודען.

קראבקע. — ווייל דאס פינאנצמיניסטעריום האלט ביי דורכגעהען די געזעצען וועגען דער קאראבקע און אבצאהל אויף ליכט, דערום פאדערט עס מען זאל איהם צושטעלען די דאזיגע ידיעות: א) וויפיעל פראמיסלאווע סוויעדיעטעלסטוועס ווערען אויסגעלייזט פון יודען און וויפיעל זיי צאהלען אב פאר זיי געלד. ב) וויפיעל הוצאות ווערען געמאכט אין יעדער גובערניע פון קאראבקע-געלד, און בעזונדער וויפיעל געהט דערפון אויף אויסהאלטונג פון שולען און בתי-מדרשים און וויפיעל געהט אויף אנדערע בעדערפענישען, וועלכע קענען ווערען אויסגעפיהרט דורך פריוואטמענשען (ווי איינריכטונג פון בעדער) אדער דורך די זעמסטווא אין דער שטאדט (ווי ברוקירען און אויסהאלטען די פייערוועהר), און אויך וויפיעל חובות ליעגען אויף די יודישע קהלות. די אלע ידיעות דארפען ווערען צוגעשטעלט דורך די דומעס ביז דעם 1-טען סעפטעמבער.

— דער אדעסער צייטווייליגער קאמיטעט צו שטיצען די נויטבעדערפטיגע יודען אין חערסאנער גובערניע האט געפונען פאר מעגליך איינצושטעלען פון 20/8 אן דאס ארויסגעבען פון שטיצען אויף עסענווארג, ווייל דאס נייע גערעטעניש שיינט צו זיין זעהר גוט און די נויטבעדערפטיגע וועלען קענען געפינען זייער פרנסה. דאגעגען האט דער קאמיטעט בדעה פאר דעם געלד וואס וועט נאך איינקומען צו קויפען געצייג די פערארימטע בעלי-מלאכות, וועלכע האבען געמוזט אין דער שלעכטער צייט פערקויפען זייערע כלים אויף ברויט.

— אין וויטעבסק זענען אבגעברענט געווארען 800 הייזער. דאס פייער האט אויסגעבראכען מיט איינמאל אין 3 פערשיעדענע ערטער, און אזוי געשווינד זיך איבערגעווארפען פון איין גאס אין די אנדערע, אז די איינוואהנער האבען קיין צייט נישט געהאט ארויסצוראטעווען זייערע זאכען. הונדערטער פאמיליען זענען געבליעבען אהן ברויט.

— דער פערטרעטער פון אדעסער ראבינער ה' ש. פען, האט פארגעלעגט אז די אדעסער מוהלים זאלען ווערען עקזאמינירט אויב זיי פערשטעהען זייער פאך, פאר א קאמיסיאן וועלכע זאל בעשטעהען פון איין רב, איין געניטען מוהל און איין דאקטאר.

— דער סענאט האט ערקלערט, אז יודען, וועלכע זענען געווען צוגעשריעבען צו קישינעוו ביז דעם 27 אקטאבער 1858 און זיך בעזעצט ביי דער גרעניץ אין דער צייט, ווען קישינעוו האט נאך געהערט צו די גרעניין—גובערניעס, איז געווען לויט געזעץ, און זיי קענען איצט נישט ווערען ארויסגעטריבען פון דארט. (Восходъ נומער 44)

— דער סענאט האט ערקלערט, אז דער פערבאט געגען יודען זיי זאלען נישט וואהנען 50 ווערסט פון דער גרעניץ, פערוועהרט זיי נישט צו קומען אהין געשעפטליך אויף א געוויסע צייט.

*

פראנקרייך. — דער רב הכולל אין פראנקרייך ר' צדוק כהן האט בעקומען דעם ארדען פון עהרעגלעגיאן.

— די ציוניסטישע חברות פון פאריז האבען זיך אלע פערייניגט צוזאמען אין איין בונד. דער צוועק פון דעם בונד איז צו פערברייטען דעם ציוניזם צווישען די פראנצויזישע יודען און צו אגיטירען צווישען די יודישע עמיגראנטען. פון רוסלאנד און רומעניען זענען פארהאן אין פאריז אי'נ'ערך פון 20,000. דער ציוניסטישער בונד האט זיך אויך געשטעלט דעם צוועק צו זארגען פאר די בילדונג פון די יודישע עמיגראנטען אין פאריז. דער פרעזידענט פון דעם קאמיטעט איז דר. אלעקסאנדער מארמארעק.

*

רומעניען. — אין דראנצעני איז דער המון בעפאלען יודען און געשלאגען זיי מכות רצח. 2 יודען זענען געשטארבען פון די וואונדען און פיעל אנדערע זענען ערנסט קראנק. די פאליציי האט ארעסטירט פיעל מענשען. דער פאליצמייסטער איז געפאהרען קיין בוקארעסט, אבצוגעבען דעם מיניסטער דין וחשבון איבער די אונרוהען.

*

אזיען. — אין טאמאזא, ניט ווייט פון סמירנא איז געווען א שטארק געשלעג צווישען יודען און גריכען. 4 יודישע אויבסט הענדלער און איין טערק זענען אריינגעגאנגען אין א גריכישע אכסניא זיך אברוהען און עפים עסען, נאר דער בעל אכסניא האט די יודען גאר נישט געוואלט פערקויפען, זיי בעליידיגט און ענדליך בעפאלען אויף זיי מיט א קינזשאל און 2 יודען פערוואונדעט. די גריעכען, וועלכע זענען געווען אין גאסטהויז, האבען די יודען נישט ארויסגעלאזט, און דערום האבען די יודען געמוזט בענוצען געוועהר; איין יוד האט געשאסען דעם בעל-אכסניא און דער צווייטער האט זיך דורכגעשלאגען מיט א קינזשאל אין דער האנד דורך די גריעכען און אלע זענען קוים אוועק מיט דעם לעבען. דער טערק האט מעיר געווען, אז די יודען זענען געווען גענייט צו פערטהיידיגען זיך מיט געוועהר און געלויבט זייער גבורה און מענליכקייט.

*

אמעריקא. — די "אמעריקאנישע-יודישע היסטארישע געזעלשאפט" גיט ארויס אלע יאהר "היסטארישע מאטעריאליען וועגען די יודען אין אמעריקא". אין דעם נייע ארויסגעגעבענעם באנד פון די "מאטעריאליען" געפינט זיך איין ארטיקעל פון ה' מ. קאלער "וועגען איניגע אלטע ציוניסטישע פראיעקטען אין אמעריקא". דער מחבר רעכענט אויס 8 פערשיעדענע פראיעקטען צו בעזעצען יודען אין אמעריקא, כדי צו שאפען פאר זיי איין "רעכטליך געזיכערטע היים". איינער פון זיי איז געווען דער פראיעקט פון עמנואל נח אין 1826, פון וועלכען מען האט אמאל פיעל גערעדט און וועלכער איז בעשריעבען אין זענגווילס ערצעהלונג "נח'ס תבה" און אין "הציוניות בדברי ימי ישראל". בן-אברהם'ס. אבער נאך אסך פריהער אין מיטען פון דעם 17-טען יאהרהונדערט איז געווען א געדאנק צו בעזעצען אמעריקא דורך יודען; די דענעמארקשע און פראנצעזישע וועסט-אינדישע קאמפאניעס האבען דאמאלס ערלויבט יודען צו בעזעצען זיך אין זייערע אמעריקאנישע נחלאות—קוראסאא קאיעננע און סורינאם. דער בעריהמטער גענעראל פון 18-טען יאהרהונדערט מארין פון זאקסען האט פארגעלעגט א פלאן צו מאכען א יודישע מלוכה אין דרום-אמעריקא, אין וועלכער ער זאל זיין דער ראש. געגען ענדע פון דעם 18-טען יאהרהונדערט האבען זיך א טהייל דייטשע יודען געווענדט מיט א ביטע צום קאנגרעס פון די פעראייניגטע שטאטען,

אז מען זאל זיי ערלויבען צו גרינדען אויף אייגענע רעכנונג א קאלאניע אין איינעם פון די אמעריקאנישע שטאטען. אין 1819 יאהר האט איינער ראבינזאהן געפלאנט צו גרינדען יודישע קאלאניעס ביי די ברעגען פון מיסיסיפפי און מיססורי. אין מיטע פון 19־טען יאהרהונדערט האט דער אמעריקאנישער קאנזול אין ירושלים קרעססאן אוועקגעלעגט אלע כוחות פאר דעם רעיון צו בעזעצען יודען אין זייער אלטען פאטערלאנד, און איבערגעבענדיג זיך מיט לייב און לעבען דעם געדאנק, האט ער זיך מגייר געווען און געווארען א יוד.

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאנד. — דער פינאנצמיניסטער האט געגעבען זיין ערלויבניש צו גרינדען אין לאדז איין האנדעלס שולע פאר מיידליך.

*

ענגלאנד. — אויף דעם לאנדאנער קאנגרעס צו בעקעמפפען די צאכאטקע האט פראפ׳ קאך פארגעלעגט זיין רעפעראט אין וועלכען ער האט געמאכט די ענטדעקונג אז דער טובורקולעז (צאחאטקע) פון בעלי־חיים קאן נישט ווערען איבערגעטראגען אויף מענשען. נאכדעם ווי עס איז געפונען געווארען דער מיקראב פון צאחאטקע — האט געזאגט פראפ׳ קאך — קאן מען זיין זיכער אז די קראנקהייט קאן ווערען אין גאנצען בעזייטיגט. נאר כדי דאס אויספיהרען מוז מען פריהער דערגעהען ריכטיג די אופנים ווי די קראנקהייט ווערט אנגעשטעקט. יעדע אנשטעקענדע קראנקהייט האט איהרע בעזונדערע אייגענשאפט און דערום מוזען ביי יעדער ווערען בענוצט אנדערע מיטעל כדי צו פערהיטען די אנשטעקונג. למשל, די דזומע ווערט פערשלעפט גישט דורך די קראנקע מענשען נור דורך מייז און דערום, כדי צו פערהיטען זי, מוזען ווערען אויסגערוימט די מייז. די חאלערא קאן ווערען פערטריבען נאר דורך פערבעסערונג פון דעם טרינקוואסער, די צרעת ווערט ווידער פערהיט דורך אבשיידונג פון די קראנקע מענשען, א. ז. וו. די צאחאטקע ווערט פערברייטערט דורך די פלאגמע פון קראנקע מענשען; בירושה געהט זי איבער זעהר זעלטען און עס איז אוממעגליך אז זי זאל איבערגעהען דורך עסען פון פלייש אדער מילך פון קראנקע פיעה, ווייל דער טובורקולעז פון מענשען און פון פיעה זענען צוויי פערשיעדענע זאכען און אזוי גוט ווי פיעה קאן נישט ווערען אנגעשטעקט פון א שווינדזוכטיגען מענשען, אזוי קאן קיין מענש נישט ווערען אנגעשטעקט פון קראנקע פיעה.

די קראנקהייט קאן איבערגעהען דורך די פלאגמע פון איין מענש צום אנדערען, און כדי דאס צו פערהיטען מוז ווערען געזארגט צו פערבעסערען די וואהנונגען פון ארימען קלאס. אז מענשען זאלען נישט וואהנען צו ענג און שמוציג. אלע וועלכע ליידען אויף צאחאטקע אין א שטארקע פארם דארפען ווערען געשיקט אין שפיטאל אדער אבטהיילונגען פאר שווינדזיכטיגע. אין קיין לאנד איז די צאחאטקע נישט געווארען אזוי אבגעשוואכט ווי אין ענגלאנד, ווייל דארט איז דא פיעל שפיטעלער פאר שווינדזיכטיגע.

פראפ׳ ליסטער האט בעמערקט, אז חאטש קאך׳ס בעווייזע וועגען די אונאיבערטראגבארקייט פון טובורקולעז פון פיעה אויף מענשען זענען גענוג שטארק, פון דעסטוועגען פאדערט דער ענין נאך פיעל אונטערזוכונגען און פארשונגען. יעדענפאלס מוז מען זיך דערוויילע היטען אוועקצווארפען די אלע פארזיכטסמאסרעגעלען ביים עסען פון פלייש און מילך וועלכע מען האט ביז איצט.

*

פראנקרייך. — דער לופט באלאן פון סאנטאס־דימאנט. שוין לאנג זוכען די חכמים א מיטעל, ווי מען זאל קענען פיהרען דעם לופט־באלאן וואוהין מען וויל. אין דעם פאל וואלט דער לופט־באלאן קענען ווערען א מיטעל צו פאהרען אין דער לופט פון איין ארט אויף דעם אנדערען ווי דער לאקאמאטיוו און דאס שיף. נאר ביז איצט איז די זאך נישט געלונגען. א פראנצויזישער פאבריקאנט האט בעשטימט 100,000 פראנק דעם ערפינדער פון אזא מין באלאן. ה׳ סאנטאס־דימאנט האט איצט בעוויעזען אין פאריז, אז ער איז שוין אויף דעם דרך צו ערפינען אזא לופט־באלאן, חאטש ער האט איהם לעת־עתה נאך נישט ערפונען.

דעם 14 יולי האט מען אין פאריז געמאכט א פראבע מיט א נייעם באלאן, וועלכע ה׳ סאנטאס האט פערפערטיגט. לויט פראגראם האט דער באלאן געדארפט ארויספאהרען אויס סען־קלו, ארומדרעהען זיך איינינע מאל ביי דעם אייפעלטהורם און פון דאנען צוריקגעהען קיין סען־קלו. ער האט דאס אלעם דורכגעמאכט ריכטיג אויף דער פארברייטונגס־רייזע, ווייל עס איז געווען דעם טאג זעהר א שטיל וועטער און קיין ווינד האט נישט געווערט. נאר בשעת דער באלאן האט געדארפט מאכען די אפיציעל רייזע, כדי צו געווינען די סומע, איז געווען א ווינד, און דער באלאן איז געפלויגען נישט וואוהין זיין ערפינדער האט איהם געפיהרט, נאר וואוהין דער ווינד האט איהם געיאגט און לסוף האט ה׳ סאנטאס געמוזט איבערשניידען דעם באלאן, כדי געשווינד זיך אראבצולאזען אויף דר׳ערד. נאר די ערשטע פארברייטונגס־רייזע האט געוויזען, אז ביי א שטיל וועטער לאזט זיך דער באלאן יא קער־עווען און ה׳ סאנטאס פערזיכערט, אז אין א קורצע צייט ארום וועט ער קענען מאכען מיט דעם באלאן א רייזע אויך אין א ווינד.

דער באלאן פון סאנטאס־דימאנט האט די פארם פון א ציגאר, ד. ה. ער איז לאנג און שמאל. ער האט די לענג 34 מעטער. אויף דעם לופט־באלאן הענגט א נאפט מאטאר פון 16 פערדעקראפט. אויף דער רייזע האט זיך דער מאטאר ערוויעזען פאר צו שוואך און ה׳ סאנטאס האפט, אז ביי א שטארקערען מאטאר און נאך איינינע פערבעסערונגען וועט דער באלאן געהען נאך זיין ווילען.

— די לעצטע פאלקסצעהלונג אין פראנקרייך האט אויפגערודערט אלע פאטריאטען, וועלכע זארגען פאר די צוקונפט פון זייער פאטערלאנד. די פאלקסצעהלונג האט געוויזען, אז דעם 24־טען מארץ (דעם טאג פון צעהלונג) האט בעטראפען די פראנצויזישע בעפעלקערונג 28,600,000 נפשות און אז די צאהל פון די איינוואהנער האט זיך פערמעהרט נאר אין די פראווינצען מיט גרויסע שטעדט אבער אין די איבעריגע פראווינצען האט זיך די צאהל פון די איינוואהנער פערקלענערט. סך הכל האט זיך פערמעהרט די בעפעלקערונג אין 1890־טען יאהר מיט 330,000 מאן, אבער דער צוואקס איז געקומען נאר דורך אריינפאהרען פון אויסלענדער. דער דירעקטאר פון סטאטיסטישען ביורא שרייבט וועגען דעם „אז די פערקלענערונג פון דער בעפעלקערונג וועט ברייגגען דערצו, אז פראנקרייך קען אויפהערען צו שפיעלען די גרויסע ראלע אין דער וועלט, וועלכע זי שפיעלט איצט״.

דער בעטלער.

ס׳געהט אריין איין ארעמאן
מיט א בארד א גראהע;
שטעלט זיך שטיל אוועק ביים שוועל,
מוטהלאז, מיט הכנעה.

עהרע, מענשליכעם געפיהל
אין זיין אויג פערלאשען,
און ער שטרעקט אויס שטום די האנד,
בעטעלט שטום א גראשען.

ס׳איז א מענש! די קרוין דער וועלט,
ס׳העכסטע פון די בריות;
זעהט, ווי נידעריג ער איז,
ווי געמיין און מאוס!

מילבען קליינע דארט אין וואלד
ווענען וועלבסט זיך שפייזער,
און דער מענש, די קרוין, די קרוין,
בעטעלט אין די הייזער!...

אברהם רייזען

גדליה סופר.

גדליה סופרווארפט זיך אין קלויז פאר נאכט פון איין ווינקעל אין אנדערען און קאן ניט ענדיגען דעם אנגעהויבענעם „מעריב״: ס׳איז א גרויסער עולם אין קלויז, מ׳שטעהט קאפ אויף קאפ... נאר דאס שלאגט איהם ניט איבער: וואס איז? ער איז ניט געוואהנט מיט יודען?! ביים רבי׳ן זאל לעבען, ווען ער פראוועט טיש איז אמאל ענגער!... נאר דא האבען זיך צונויפגעקליבען נקבות־חצופות! אזא חוצפא, אזא הפקרות! ווייבער — אין א קלויז! וואס איז עס א טריאטער?! א קיך איז עס? הא?!״

ער האט שוין דריי מאל זיך אומגעקעהרט צום אנהויב „קריאת־שמע״ און דערשלעפט זיך ביז „ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם״ און דא ווערט ער פערבלאנזעט אויף „לטוטפות בין עיניכם״ דורך אט — די קלפות!

טאקי נור מעשה־שטן: ער איילט זיך, ער וואלט וועלען ענדיגען דעם מעריב, איידער דער „אכבראש״, דער „קלפה׳ניק״, דער מיסיאנער,

דער, ווי רופען זיי עס איהם, דער מַטִיף — וועט אַנקומען: ער ווילל איהם אין זיין פּאַר וואַשען פּנים ניט קוקען — און דאָ איז מעשה שטן! די קְלִפּוֹת זענען איהם מְבַלְבֵּל!

[1]) "קאַקי הִיוְרָא"! רעדט ער זיך אוים אין גערדאַנק: "וואָס ארען זיי מיך? ווייסע גענז! זיי גוגערן טאַקי נור, ווי די גענז! עס שטעכט מיך נור דער חלול השם! אבער זיי — וואָס אַרען זיי מיך? קאַקי חיורא!"

נאַר די "קאַקי חיורא" זענען שוין צו־וויים: זיי שטעכען איהם אין די אויגען!... זיי זענען איהם שטאַרק מבלבל!

מַעֲשֶׂה שָׂטָן — איידער ער האָט זיך געשטעלט שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, איז דער אַכבעראַש אַנגעקומען!

די שמונה־עשרה האָט אויך מעהר געדויערט, ווייל דער אַכבער־ראַש האָט איהם נאָך מעהר מבלבל געווען.

ער איז קוים אויסגעשטאַנען און וויל אַרויסלויפען, נאַר, ווי אויף להכעים, שטעהען נקבות ביי דער טיהר! ער קאָן ניט אַ־ויס־געהן!

"טאַ, רבש"ע, איז ער אויף זיך מְקַבֵּל די יסורים באהבה: מִסְתָּם איז'ס איין אָבקומעניש! נו, באַרמהערציגער פאָטער, ביזט אוראי גערעכט!"

"האַ! האַ! עַפְרָא לְפוּמֵיה! [2]) האַפּט ער זיך אַלע מאָל אויף, ווי איין אבגעבריהטער: עַל הַשֵּׁם וְעַל מְשִׁיחוֹ!... אָט וואָס הייסט איין אַפּיקורס!"

"חאַ — חאַ — חאַ! צולאַכט ער זיך מיט גאַל: קוק ווי ער האָט זיך צופעסטעט! ס'טוהט איהם וועה פאַר כלל ישראל! אז וועה איז אונז, אַז אַזעלכע ימח־שמו'ניקעס ווילען אונז גאַר טובות טהון!"

"חאַ — חאַ — חאַ! וויל ער לאַכען און לאַכט: "תּוֹרָתֵנוּ הַקְדוֹשָׁה"! פערשטעהט זיך! אַוודאי — דיין תורה! חלול השם! וואלסטו ניט נעשווארען — ער מיינט עס ערענסט? עס קרענקט איהם אַוודאי דער חלול השם!... נו־נו!... אַך, רבונו של עולם!"

"אָט דאָס איז אַ קלאָץ־קשיא! ברומט ער זיך. ס'פלעגט אַמאָל זיין אַפּיקורסים — למדנים.. היינט, אומשטיינס געזאָט, זענען זיי ווילדע גראָבע יונגען! בּוּרים וואָס בורים הייסען! ער מיינט אין אמת'ן, אַז וואו ס'שטעהט "ירושלים" אָדער "ארץ־ישראל", מיינט מען דאָס "ירושלים", וואו די "ישמעאלים" זיצען, אָדער דאָס "ארץ ישראל" וואו די — ווי הייסען זיי? — "קאָלאָניסטען" זיצען!... פון "ירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה" וויי־סען ניט אָט די בּוּרים!"

ער בלייבט אַ ביסיל רוהיג און הערט זיך צו צו דער דרשה כדי צו האַפּען דעם "אַכבעראַש" ווידער — אין אַ גרייז, עס שלאָגט איהם איבער דער רויש פון'ם עולם, נאַר ער רוקט זיך צו נעהנטער צום אָרון־קדש; און קוקענדיג צו דעם סופיט, האַלט ער גרייט דעם לינקען אויער און חאַפּט ווערטער.

דער "בעל דרשה", אָדער דער "מַטִיף" אַ מאַן פון אַ יאָהר פער־ציג, מיטלער וואוקס, מיט אַ רוהיג נאַר אַ לעבענדיג געזיכט, מיט אַ זיכער־רען, טיעפען בליק — ער שטעהט פאַר'ן אָרון קדש אויף דער העכסטער טרעפ מיט'ן טלית אויף די אַקסעל, מיט אַ מָגֵן־דָוִד'קע (זעכס עקיגע יאַרמאלקע) אויפ'ן קאָפּ אַראָבגערוקט פונם ברייטען, פלאַמענדען שטערן; מיט שטעכענדיגע בליקען נעמט ער דורך דעם עולם, און פון'ם מויל טריעפט צייטענווייז האָניג און מילך, צייטענווייז — שוועבעל און פעך! ער הויבט אָן מיט אַ ווייכינקער, זיסער שטימע; ער דערצעהלט אַ מַעֲשֶׂה'לע, אַ מָשָׁל'ע; דעם עולם טהוט ווילד הנאה... איינער טהוט אַ שמייכעל... דער צווייטער — טאַקי אַ לאַך — נאַר זיי בעצאָהלען באַלד דאָס לאַכען מיט האַרצרייסענדע זיפצען, טהייל — מיט טרעהרען: דער בעל דרשה האָט פון זיין משל'ע אַרוים דערטאַפּט אַ פערשניצטע שטעכעל־קע!.. ער שטעכט, ער רייסט שטיקער, ער ווייזט דעם אמת נאַקיט... און דו מוזט איהם זעהן, חאָטש דו ווילסט ניט, חאָטש ער בריהט דיך.

"אוי, יודען! וואו זיינען מיר?" פרעגט ער מיט פייער.

"אוי" רייסען זיך אַרוים טיעפע זיפצען פון הונדערטער ברוסטען.

"מע זאָגט אויף אונז — מיר בעניצען קריסטליך בלוט אים פסח צו די מצות, נאַר דאָס איז נאָך ניט דאָס גרויסע אומגליק: מיר ווייסען — ס'איז ליגען, מיר זענען די גערעכטע. נאַר אַז מע זאָגט אויף אונז — מיר זענען מעקלערס, פראַצענטניקעס, קאָנטראַבאַנדיסטען; אַז אונזער אַקין איז איינגעשרומפּען, און דער טשעטווריק — אויפגעבלאָזען — אָט דאָס איז אונזער גרוים אומגליק! מיר ווייסען, ס'איז מעהר אמת ווי ליגען, מיר זענען נידעריג, פערהאַסט און ניט גערעכט!"

דער עולם שעמט זיך אויפצוהויבען די אויגען.

"מיר קלאָגען זיך — מע האָט אונז פיינד, הערט זיך ווידער דעם מטיף'ס ווערטער פון אַ נייעם ענין: נאַר האָט דען איין יוד דעם אַנ־דערען ליעב? האָט דען ראובן ניט פיינד זיין שכן שמעון מיט מעהר גיפט, מיט מעהר גאַל ווי דער גרעסטער שונא ישראל? פרעגט נור אייערע אַדונים: פון וואַנען זענען זיי געוואָהר געוואָרען, אַז יענקיל טאָר דאָ ניט וואָהנען און בערלען האַלט מען ביי אַרויסשיקען, און הייקיל דאַרף האָבען אַ גרוים "בלעטיל" אויף דער קלייט — ווער האָט עס זיי דערצעהלט, אַז ניט איין אַנדערער "יענקיל, חייקיל, בעריל אָדער שמעריל"! מיר, מיר אַליין, ברידערליך, מיר אַליין זענען די גרעסטע "שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל"!

דער עולם האַלט ניט אוים: מע חליפעט, מע שלינגט טרעהרען, מע דערשטיקט די זיפצען... עס טריעפען ערטער־ווייז געדיכטע, הייסע טרעהרען.

און פון איין אֱמֶת צום אַנדערען געהט דער מַטִיף איבער; ער איז קיינעם ניט נוֹשֵׂא פָּנִים; ער רעדט וועגען "רַבִּי'ס" אויך! און רעדט מיט כָּבוֹד, מיט דֶרֶךְ אֶרֶץ, נאַר "מיט כבוד — מיט דרך ארץ" זאָגט ער זיי אויך דעם אמת.

"גדליה האָט זיך פערטראַכט. ער האָט פערגעסען די "קאַקי חיורא"; זיי זענען איהם אַצונד מבלבל. נאַר צייטענווייז שפּרינגט ער אויף, ווי אַ טיגער, און... לאָזט זיך צו דער טיהר, נאַר ביז ער שטופּט זיך צו, פער־געסט ער וואוהין ער האָט געוואָלט געהן, און בלייבט אין מיטען וועג פערטראַכט... און פערגעהט גאַר פון דער אַנדערער זייט בעלעמער, און... געפינט זיך ווידער נעבען עַמוּד.

ער האָט געדאַנקט גאָט, וואָס דער אַכבעראַש האָט געענדיגט דאָס "פּרעפּלען" זיינס, די "קאַקי היורא" זענען אויך אַרויסגעגאַנגען. גדליהו איז נאָך אויף אַ ווײַלע געבליבען:

ער האָט זיך דערמאַנט ער האָט נאָך ניט געזאָגט "עָלֵינוּ".

"טפו, יִמַח שְׁמָם וְזִכְרָם!" האָט ער דאָס מאָל ערענסטער ווי תָּמִיד אַ שפּיי געטהון, געענדיגט "עלינו", און אַהיים געגאַנגען.

* * *

שוין אַ היבשע צייט שטעהט גדליה נעבען זיין בעט אויסגעטהון די קאַפּאָטע פון איין אַרביל און לייענט קְרִיאַת־שְׁמַע, ער האָט זיך טוֹעֶה

[1]) ווייסע גענז.

[2]) ערד איהם אין פיסק אריין.

נעוועזען און אויסגעטהון די קאפאטע ניט ווי דער דין איז: דאס הייסט פריהער די רעכטע האנד. ער האט זי דערפאר צוריק אנגעטהון, כדי נאך אמאל זי אויסצוטהון, ווי מע דארף... ער האט זיך אבער אין מיטען פערטראכט... ער האפט זיך אויף, און טהוט זי אויס טאקי ווידער ניט ווי ער דארף.

„השמרו לכם פן יפתה לבבכם"... „טפו!" טהוט ער מיט כעס א שפיי אויף זיין טעות אינ'ם אויסטהו'ען, און דערמאנט זיך טאקי דא, אויפ'ן ארט, אז ער האט א גרויסע עברה געטהון: „געשפיגען נאך א פסוק!"

„אין לו חלק לעולם הבא! ניט ער א טראכט און טהוט א גע־מוטשעטען זיפץ: אט צו וואס אזעלכע הרהורים קענען ברייננגען! איין עברה שלעפט נאך די אנדערע!"

ער זוכט עפיס א געדאנק צו טראכטען, אבי ארויסצוטרייבען יענע הרהורים, וואס שטופען זיך אזוי אין קאפף אריין. ער דערמאנט זיך אן זיין בתולה: „די פלונית לעכערט מיר טאג טעגליך דעם מח... „שוין צייט"... זי ווערט איבערגעוואקסען... קיין עין הרע א פנים שוין פון א יודענע"... זי מיינט איך שווייג... שוין דריי יאהר זייט איך שרייב איין אין די קוויטליך צום רבין, זאל לעבען, שתזכה לזווג הגון"...

דער יודישער כבוד ווערט געטראטען מיט די פיס, די יודען ווערען פערשווארצט, זיי פאלען אליץ טיעפער און טיעפער און וואס טהוען די רבי'ס זאלען לעבען פאר אונז, פאר דעם כלל?

עס לויפט איהם איבער א שוידער איבער'ן לייב:

„א שאלה א ביסעל וואס זיי טהוען, מאטערט ער זיך צו פער־ענפערען: גענוג דעם אפיקורס אב חשבון, וואס זיי זאלען לעבען, טהוען, אז ער איז קיינמאל ביי קיין טיש ניט געוועזען! די מוסף'דיגע שמונה עשרה פון ראש השנה, ווען ער זעהט! זיבען פערטיל שעה געדויערט זי! און וואס פאר א ריסוק אברים ער, זאל לעבען, מאכט דערביי!"...

ער דערמאנט זיך פלוצלינג אן א מאמר פונ'ם רבי משה ליב סאסעווער ז"ל:

„מיליאנען מלאכים, פלעגט ער, זכותו יגן עלינו, זאגען: רבבות פון שרפים בעשאפט גאט ברוך הוא אלע טאג, וועלכע זינגען איהם שירה, שפרינגען „קדוש", נאר ניט איינער פון די מלאכים, שרפים קאן מחיה זיין א יודען, ראטעווען א נפש דאס איז כביכול ושעדנע!"

„נו, אקעגען וואס'זשע איז דאס?"

„יא. אקעגען דעם וואס דער אכבעראש פ־ענט: גענוג דערצעהל איהם וואס זיי טהוען?"...

מע זאגט אז רבי משה ליב סאסעווער ז"ל האט פון פדיון שבויים וועגען פערקויפט אלע ספרי־תורות פון דער קלויז"...

ער ענדיגט ניט זיין געדאנק, און פאר זיינע אויגען שטעלט זיך פאר א בילד, וואס דער אכבעראש האט אזוי שארף אויסגעמאלט:

„שכור'ע פאלען אן אויפ'ן בית מדרש... הויבען אויף דעם ארון קודש... נעמען ארויס די הייליגע ספרים... צורייסען אויף שטיקליך... צוטרעטען אויף שמות..."

„איי... איי! רבונו של עולם! עד מתי?"

די טרעהרען שטעלען זיך איהם אין די אויגען.

פאר וואס טאקי אין אמת'ן האבען גוטע יודען געשוויגען? שטעלט זיך איהם אב א געדאנק, ווי א ביין אין האלדז: מילא צרות איז איין אבקומעניש!.. זענען מקרב דעם קץ — איז רעכט!.. אבער אזא חילול השם: ספרי תורות געריםסען! רבונו של עולם!

יגער השם בך השטן, טהוט ער א מורמעל אויפ'ן חשבון פון דער קריאת־שמע, און מיינט עס טאקי אין איין וועג — א שטאך דעם יצר הרע זיינעם, וואס ברייננגט איהם צו אזעלכע געדאנקען: יגער השם בך השטן ויגער השם בך הבוחר..."

„צי קענען זיי ניט? טענה'ט ווידער א געדאנק אין איהם, און שלאגט איהם איבער די קריאת־שמע.

„אוי קענען זיי ניט! פאר וואס האט ער, זאל מאריך ימים זיין, געקענט אבראטעווען ר' שמערל'ס זוהן פון גוי'שע הענד? ס'איז דאך געוועזען א מעשה פלא! וואס האט דער יונגערמאן נעביך געטהון? וויפיעל ענגליש זאלץ אין זיך אריינגעשיט! די הענד זיך אויסגעצויגען! א קניה זיך אנגעצויגען! עס האט גאר ניט געהאלפען, ביז ער, זאל לעבען, האט זיך ניט אריינגעמישט: איין הבטחה זיינע — און די אדונים זענען פלוצלינג ווייכער געווארען, און האבען געמוזט נעמען ביי איהם וויפיעל עס איז געוועזען".

„זיי קענען, זיי קענען!"

„און אז זיי קענען יא, פאר וואס'זשע טהוען זיי טאקי ניט?"

פאר וואס טאקי, וויפיעל עס קאסט מיר הוצאות, וויפיעל איך בעט ביי איהם א זווג פאר מיין רבקה'לען און קען ביי איהם ניט אויס־בעטלען! ווייסט ער דען ניט אז מעגן זיין א בתולה איז א גרויסע עברה?"

מילא מיט מיר, ווי עס איז שוין, מסתם בין איך ניט ווערט!... נאר כלל ישראל... אך, רבונו של עולם!... כלל ישראל!... ספרי תורות געריסען... די שמות הקדושים! געוואלט, וואס שווייגען זיי!"

א שוידער לויפט איהם איבער; ער קארטשעט זיך איין אין דרייען, גלייך ער וואלט זיך שרעקען פאר עמיצען: ער פיהלט, אז אין דער מינוט איז ער מעהר אפיקורס פון יענעם אכבעראש: „יענער בור האלט, אז זיי קענען ניט... דעריבער טהוען זיי ניט... איך וויים דאך אבער דעם אמת — זיי קענען יא!"...

„און זיי טהוען ניט! פארוואס?"

„ארט זיי דען ניט?

„הנה מטתו שלשלמה, האפט ער זיך צוריק צו דער קריאת שמע. און וויל זיך פערשרייען: ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כלם אחוזי חרב"...

די ליפען הערען זיך אויף צו שאקלען... ער דערמאנט זיך א נארישקייט:

„פאר א יאהרען איז געוועזען א חתונה ביי א י ה ם, זאל לעבען, ביים עלטערן זוהן"...

„האבען זיך זעכציג יונגע לייט אנגעטהון אין שווערדען, און א־קענען געפאהרען די מחותנים... אוי איז דאס געוועזען א שמחה! ווער עס האט די שמחה ניט געזעהן!"...

„אך רבונו של עולם, ספרי תורות געריסען!... געוואלט, גאטעניו!"

ער האט זיך שטארק צוויינט.

ענדע קומט.

יהודה שטיינבערג.

Парижская папиросная бумага

„Ле Дерніеръ Картушъ“

требовать исключительно гильзъ а также папиросныхъ книжекъ изъ настоящей французской бумаги „Ле Дерніеръ Картушъ“

Бумажка эта признана Химич. Лаборатр. Варшав. Императ. Университета САМОЮ ЛУЧШЕЮ.

Образцы бумажки разныхъ сортовъ высылаетъ безплатно.

ТОРГОВЫЙ ДОМЪ

Л. ЗИЛЬБЕРЛЯСТЪ

въ ВАРШАВѢ

Граничная улица № 6.

ספעציעלע פאבריק

פון דימאנטען

צו גלאסשניידען,

צו זעהר מעסיגע פרייזען.

Я. Шефтель,

ВАРШАВА

Налевки 9, кв. 17,

ניי ערעפענטע יודישע קאנדיטאריי פון

גע̇ברידער קאַטליצקי,

8. ווארשא, נאוואליפקי

(„האָטעל ראססיא“)

נעהמט אויף בעשטעלונגען אויף צוקער-געבעקס, קאָנפעקטען, מאראזעננאע טארט־ן, צעקאָלאדען, קרעמען א. ז. וו. אויף האָכצייטען און בעלער היער און אויך ארויסצושיקיין אויף דער פראווינץ צו מעסיגע פרייזען.

ד״ר ג. לעווין

מוראנאווסקא נר. 25

כירורגישע הינעקאלאגישע

פריוואט־קליניק

פון

ד״ר רייכשטיין און וואוועלבערג

אין ווארשא, לעשנא 31. די אנשטאלט נעפינט זיך אין א גארטען. עס זענען דא שפעציעלע צימער פיר קימפעטארען (אהנע מעלדונג). פרייז פון 2 ביז 5 רו״כ. שטרענג כשר׳ע קיך. אמבולאטאריום פון 10 ביז 12 אוהר.

עס איז מיר נייטהיג

גאלדארבייטער

וועלכע א־בייטען גאַלאַנטעריי ארבייט.

Т. ФРИДМАНЪ

Варшава, Милая 17.

ВНИМАНІЮ ЮВЕЛИРОВЪ!!!

Англійскія пружинки для вырѣзки металловъ, напильники и надфайля разныхъ нумеровъ и сортовъ, по самымъ умѣреннымъ цѣнамъ. Высылаю наложеннымъ платежемъ. Л. Бреславъ, Варшава, Дикая 7 у г. Рапопорта.

ДЕШЕВАЯ ОБСТАНОВКА за 13 РУБЛЕЙ!!!

2 столика угловыхъ для цвѣтовъ	за 3.50
6 обхватовъ металлическихъ	„ 3.—
Вѣшалка для полотенца	„ 1.50
Пара консоликовъ для фигуръ	„ 1.50
Металлическая вѣшалка для одежды	„ 1.20
Этажерка для газетъ (Gazetenhalter)	„ 2.30
	Итого 13 р.

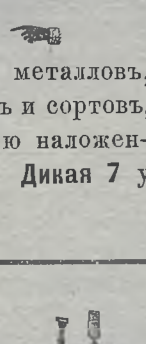

Высылаю налож. плат. задаткомъ 6 руб.

Адресъ: О. Л. Берковичу, Варшава

Дикая улица 38.

נ ד ב ו ת

פיר די בריסקער נשרפים: ה׳ ש׳ גרויס אויס סענצא 50 ק׳, פיר די הונגערליידענדע אין בעסעראביע: הנ״ל 50 ק׳.

געזאמעלט דורך ה׳ מ. קצין:

פיר די הונגעריגע אין בעסעראביע: אין חאטש: הה׳ א. ארבוז 1 רו״כ; מ. קאליסקי 50 קאפ. שיע 5 קאפ. אין סטאוויטשין: הה׳ ש. בלאך 1 רו״כ; ל. קלינגלער 50 קאפ.

פיר די נשרפים: אין חאָטש, הה׳ קלוטשקאווסקי 50 קאפ; לעווין 25 קאפ; מ. קצין, אלעסיעץ 2 רו״כ; ה׳ לעוויטטע 1 רו״כ; ס״ה 6,80 רו״כ.

בריעפקאסטען פון דער אדמיניסטראציאָן.

ה׳ ב. בעקער—זגוריצא: ווען די 4 בענדער וועלען זיך ענדיגען וועלען מיר מודיע זיין איין פרייז פיר געבונדען אויך; די נו׳ 3 געפינט זיך, דער פרייז — 15 ק׳.

ה׳ סטאווסקי — סאסנאָוויצי: שיינט אונז אז די צייטונג ערשיינט שוין גאָר נישט מעהר; אלענפאלס קיין אבאנאמענט געהמען מיר דערויף נישט אויף.—

ה׳ ש. בריקער—לאנדקארון: די נו׳ וועלכע איהר פרעגט וועלען אייך קאסטען 2.50 ר׳.

ה׳ יעקב לערנער—מיראפאל: ביטע צו צושיקען נאך 25 ק׳: „דער יוד“ קאסט א פיערטעל יאָהר 1.50.—

ה׳ א״מ סאמאיילאָוויץ — דראבאווא: אומבייטען די אדרעססע קאסט 20 ק׳: אליץ איינס צו א גרויסע צו „א קליינע אומענדערונג“.—

ה׳ נ. קולישעווסקי—ביטען: וועגען וואס איהר פרעגט—פערשפארען מיר אייך שוין צו ענטפערען, ווייל איהר האט שוין געוויס ערהאלטען און דאס איז דער בעסטער ענטפער. נור וועגען דער עיקר־השאלה פון „ביני לבן חמי“ איז נאָך פיעל דא צו רעדען און נישט דא איז דער אָרט.—

ה׳ יעקבסאהן—ריגא: „אסט אונד וועסט“ איז איין מאנאטליכער זורנאל און קאסט 4 ר׳ יאָהרליך, 2 ר׳ האלביאהרליך. דורך „אחיאסף“ צו אבאנירען.—

אבאָנענט נו׳ 5074—78—2777: די 2 נישט דערשיקטע נומערן — פעהלען.

ה׳ יהושע שווארץ—חערסאָן: איהר קאנט שיקען 20 ק׳ וועט מען אייך ענדערען די אדרעססע אזוי ווי איהר פערלאנגט.

ה׳ טאָראנציק — סאמארקאנץ: די געווינשטע נו׳ קאנט איהר ביי אונז בעקומען צום פרייז פון 2.50 ר׳.—

ה׳ מ. עדעלסבערג—זאמאשץ: די נו׳ זענען דא; יעדע נו׳ 15 ק׳.—

ה׳ ש. פיטלאראווסקי — מינסק: מיר האבען אייך דאך די נומערן אין דער צייט געשיקט, און אז עס פעהלט אייך—מוזט איהר קויפען.

ה׳ 3762—ריגא: די „וועלט־געשיכטע“ איז געשריעבען זשארגאָן, נישט דייטש. דער פרייז פיר די אבאָנענטען פון „דעם יוד“ 1.50 מיט פארטא.

!!! ВНИМАНІЮ ДАМЪ !!!

Контора модныхъ журналовъ и выкроекъ

Подписка, продажа и высылка отдѣльн. нумерами всевозможныхъ заграничныхъ модныхъ журналовъ., Каталоги по требованію.

Я. А. Пожарикъ Варшава, Долгая 37.

ניי ערעפענטעס

האטעל „РОССІЯ“ ווארשא

נאוואליפקי נו׳ 8

עלעגאנטע צימער פון 60 קאפ. און טייערער. באדעצימער, טעלעפאָן, כשר׳ה קיכע, קאנדיטעריי.

געזעללשאפט „כרמל“, ווארשא

פערקויף פון נאטירליכען וויין און קאניאק

וועלכע ווערען אויסגעארבעט אין באראן ראטהשילד'ס ויינקעלערען אין די יודישע קאלאניעס אין ארץ ישראל.

אבטהיילונג פיר זיד־רוסלאנד אין אדעסא.

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

ל פאריז 1900

!!מעבלירטע צימער!!

מוסטערהאפט זויבער און בעקוועם איינגעארדנעט, אים פרייזע פון 50, 60, 75, 90, 1.25, 1.50 ביז 2 רו"כ א טאג. באדע־צימער (וואננעס), גאז־בעלייכטונג. רעעלע בעהאנדלונג און פינקטליכע בעדינונג. מיטטאגע פרישע און שמאקהאפטע פון 35 קאפ. אן, סאמאווארען א 10 קאפ.

ה. דווארעצקי, סט.־יערסקא נו' 34.

Меблированныя комнаты
Х. М. Дворецкаго, Варшава
Св. Георгія 34.

אהוב את המלאכה

אלע סארטען שפיגעל - מאכען גרינדליך לערנט אויס דורך בריעפע

דער 25 יעהריגער פראקטיקאנט אין די שפיגעלפאבריקאציאן

Юдка Вейнблятъ
Варшава, Слизская 22.

לבעלי בריתי לזכרון תמיד!!!

אדריסתי היא רק בת ג' מלים:
Я. Нейдичъ Варшава.

Пользуйтесь случаемъ!

Только за 5 руб. высылаю коллекцію морскихъ раковинъ перламутровыхъ разныхъ породъ. Специальная мастерская издѣлій изъ раковинъ и бронзы письменныхъ и туалетныхъ принадлежностей. На коллекцію задатокъ въ размѣрѣ 25% высылаю франко.

Адресъ: В. А. ТРАЙНИНУ
Варшава, Налевки 35.

א. וואלף, דענטיסט.

(DENTISTE)

ווארשא, קארמעליצקא נו' 27.

דאנטיסט

בערלין־קרופיצקי, ווארשא

נאלעווקי נו' 7

ספעציאליטעט־קינסטליכע צאהנע קאראנען און בריקען ארבייט (אהנע גומען).

!!רעפערירט אין 2 שטונדען!!

אונענטבערליך פיר יעדעס יורישעהויז!! איזט דאס נייערשיענענע בוך:

בית ישראל

מאראלשריפטען פיר דאס יודישע הויז.

יעדער פאמיליענפאטער, יעדע מוטער די איהר הויז נאך יודישער מאראל פיהרען וואלען און איהרע קינדער אים גייסטע דער וואהרען יודישען זיטענלעהרע ערציעהען מעכטען, זאלטען אונבעדינגט דיזע העכסטע ווערטפאלע שריפט לעזען.

די אויספיהרליכע פאפולערע בעהאנדלונג אין לייכטער אנגענעהמער יודיש-דייטשער שפראכע דער וויכטיגסטען פראגען ווי: זיטליכקייט, ליעבע, וואהלטהעטיגקייט, הויזפריעדען, פרויענפראגע און פיעלע אנדערע, מאכט דיזעס מערקווירדיגע, אין אונזער ליטעראטור איינציג דאשטעהענדע בוך, פיר די וייטעסטען קרייזע דעם יודישען פובליקום אונענטבעהרליך און צוגענגליך, און זאלטע עס אין קיינעם אינטעליגענטען יודישען הויזע פעהלען.

פרייז 70 קאפ' מיט פארטא. פער נאכנאהמע 80 קאפ'.

Л. И. Гиршовичу, Варшава, Новолипки 27.

לעהרערס מיטאגע

פרייזפיר א מיטאג פון 6 שפייזע 25 ק', מיט פיש 30 ק'. אויך מיטאג פיר 20 ק' 5 שפייזען נור פון 12 ביז 3 אוהר.

גענשא נר. 20 2־טער שטאק.

פערגעסט ניט די אדרעסע.

אומזיסט פראספעקט פון חעמישע וועשעריי און בעטפעדרען רייניגונג

М. Салямонъ Бѣлостокъ Никол. ул.

פרייליגען און דאמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין א קורצע צייט דורך בריעף אין זארגאן, רוסיש און דייטש. די מעטאדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. ניט זוימט און פרעגט אן ביי:

Варшава, Госпожѣ Бергѣ Найдичъ

שפיגעל־פאבריק

ל. אידעלזאק, ווארשא

רימארסקא נו' 10

עמפפעהלט זיין גראססעס לאגער פאן פערשיעדענע שפיגעל, שפיגעלגלאס, טרעמאשפיגעל אז"וו.

פערקויף ענגרא עט דעטאיל.

וואונדערליך ביליג! א זעלטענער צופאל!

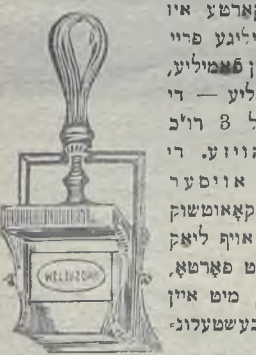

עהרער אנצוקלאפען אויפן טהיר א וויזיט קארטע איז גלייכער צו בעשטעלען פיר זיך פאר א גאנץ ביליגע פרייז א געגראווירטע מעשענע בלעטעל, מיט נאמען און פאמיליע, פיין געארבעט, און בעדעקט מיט שווארצע עמאליע — די גרייס 17 סאנטים. × 6 סאנט. קאסט איבעראל 3 רו"כ און ביי מיר 1·15 מיט צושטעלען צו הויזע. די פרייזען פון מיינע קאאוטשוק־סטעמפלען זענען אויסער קאנקורענץ: ניקלירטעס שרייב גיצייג מיט א קאאוטשוק סטעמפעל מיט'ן נאמען און פאמיליע, סטעמפעל אויף ליאק מיט 2 בוכשטאבען, פעדער, בליישטיפט 75 ק. מיט פארטא, אהן פארטא 40 ק., די וואס בעשטעלען 5 שטיק מיט איין מאל צאלען מעהר נישט צו 50 קאפ. מיט פארטא. בעשטעלונגען, געגען האנד־געלד פר. נאכ:אמע.

אדרעס: ווארשא רימארסקא 3, וועליקסאהן. — אגענטען ווערען געזוכט

Оптическій и хирургическій складъ

И. ПИКЪ

Налевки 35, въ Варшавѣ.

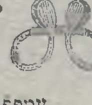

עמפפעהלט צו פאבריקס פרייזען ברוכבענדער עלעקטרא־י אלוואנישע וועלכע היילען גרינדליך דעם שווערסטען ברוך, לייבבענדער, בויכבענדער פיר פרויען עלאסטישע זאקען פיר געשוואלענע פיס, ברילען מיט ווענעציאנישע גלעזער וועלכע די אייגענשאפט בעזיצען די אויגען צו שטערקען, אויך פערשיערענע כירורגישע און אפטישע געגענשטענדע פיר קראנקע, ברוכבענדער ווערדען צוגעפאסט דורך איינען ספעציאליסטען.

סוחרים! מוכרים!

איך קויף צו יעדער צייט „מוטערקארן“ (Рожки, Шпорь) „שפאנירפליעגען“ „לוקאפאד“ און צאהל דעם גרעסטען מקח.

D. ANDERMAN, BRODY (Austria).
Д. АНДЕРМАНЪ въ БРОДЫ (Австрія).